

מבחר טקסטים מרקסיסטים
בעריכת חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי 2000-2002
בתוספת מבואות, הערות ונספחים

ו. א. לנין
סיכומי הוויכוח על ההגדרה העצמית

בגיליון השני של הירחון המרכסיסטי של הסיעה השמאלית הצימרוולדית, "המבשר" ("Vorbote" מס' 2, אפריל 1916), נתפרסמו הנחות בעד ונגד ההגדרה העצמית של הלאומים, חתומות בידי מערכת עיתוננו המרכזי "הסוציאל-דמוקרט" ובידי מערכת עיתון האופוזיציה הסוציאל-דמוקרטית הפולנית "גזטה רובוטניצ'ה". הקורא ימצא לעיל[1] את העתקן של ההנחות הראשונות ואת תרגומן של האחרונות. דומה, שהשאלה הזאת הועלתה על הזירה הבין-לאומית באופן נרחב כל כך, למעשה לראשונה: בוויכוח שנערך בירחון המרכסיסטי הגרמני "Neue Zeit" לפני עשרים שנה, בשנים 1895-1896, לפני הקונגרס הסוציאליסטי הבין-לאומי הלונדוני של שנת 1896, בין רוזה לוכסמבורג, ק. קאוטסקי, ו"אנשי העצמאות" הפולנים (מצדדי העצמאות של פולין, פ.פ.ס.), שייצגו שלוש השקפות שונות, הועמדה השאלה רק בדבר פולין. עד כמה שידוע לנו נידונה עד עכשיו שאלת ההגדרה העצמית באופן שיטתי פחות או יותר רק על-ידי ההולנדים והפולנים. נקווה, כי יעלה בידי "המבשר" להצעיד קדימה את הדיון בשאלה זו, החיונית עתה כל-כך אצל האנגלים, האמריקנים, הצרפתים, הגרמנים והאיטלקים. הסוציאליזם הרשמי, המיוצג הן על-ידי התומכים הגלויים בממשלות "שלהם", הפלכנובים, הדוידים ושות', וכן על-ידי המגינים הנסתרים של האופורטוניזם, הקאוטסקיאנים (בתוכם גם אכסלרוד, מארטוב, צ'כאידזה וכיו"ב), - הסתבך כל-כך בשקריו בשאלה זו, שעוד במשך זמן רב לא יחדלו, מצד אחד, הניסיונות להתחמק ולמצוא מפלט בשתיקה, ומצד שני, לא תחדלנה התביעות של הפועלים לתת להם "תשובות ישירות" "לשאלות הארורות". על המהלך של פולמוס ההשקפות בין הסוציאליסטים בחוץ-לארץ נשתדל להודיע בזמן לקוראים.

אך בשבילנו, הסוציאל-דמוקרטים הרוסים, נודעת לשאלה הזאת חשיבות מיוחדת; ויכוח זה הריהו המשך הויכוח של שנת 1903 ושנת 1913; בימי המלחמה הנוכחית עוררה השאלה היסוסי-מחשבה כלשהם בקרב חברי מפלגתנו והשאלה הוחרפה עוד יותר על-ידי התחכמויות מצד מנהיגים מפורסמים מאוד של מפלגת-הפועלים הגבוזדייבית , או השוביניסטית, כמו מרטוב וצ'כאידזה, ללכת סחור-סחור מסביב לעצם העניין. לכן הכרח הוא לסכם לכל הפחות את התוצאות הראשונות של הוויכוח שהוחל בזירה הבינלאומית.

כפי שרואים מתוך ההנחות, נותנים לנו חברינו הפולנים תשובה ישירה לכמה מנימוקינו למשל, בדבר מרכסיזם ופרודוניזם. אבל על הרוב הם עונים לא במישרין, אלא בעקיפין, בהביאם כנגד נימוקינו את הטיעונים שלהם. נעיין-נא בתשובותיהם הישירות והעקיפות.

1. הסוציאליזם וההגדרה העצמית של הלאומים

אנו טוענו, שתהיה זאת בגידה בסוציאליזם, אם נסתלק מהגשמת ההגדרה העצמית של הלאומים במשטר הסוציאליזם. על כך משיבים לנו: "זכות ההגדרה העצמית אינה חלה על החברה הסוציאליסטית". מחלוקת יסודית. מהו אפוא מקורה?

[1] במאמר "המהפכה הסוציאליסטית וזכות הלאומים להגדרה עצמית".

"יודעים אנו" - טוענים מתנגדינו - "שהסוציאליזם מעביר מן העולם כל דיכוי לאומי, הואיל והוא שם קץ לאינטרסים המעמדיים המביאים לידי אותו דיכוי..." מה עניין דיון זה על היסודות *הכלכליים* של ביטול הדיכוי הלאומי, הידועים זה כבר ושאין איש חולק עליהם, מה עניין דיון זה אצל המחלוקת בדבר *אחת* הצורות של הדיכוי *הפוליטי*, היינו: החזקת לאום בעל כורחו בתוך גבולות המדינה של אומה אחרת? הרי זה, פשוט, ניסיון להשתמט משאלות פוליטיות! והשיקולים הבאים משכנעים אותנו עוד יותר בצדקת הערכה כזאת:

"אין לנו כל יסוד לשער, שהלאום בחברה הסוציאליסטית יהיה לו אופי של יחידה משקית-פוליטית. קרוב לוודאי, שיהיה לו רק אופי של יחידה תרבותית ולשונית, כיוון שחלוקה טריטוריאלית של חוג תרבותי סוציאליסטי, במידה שזו תתקיים, תוכל להיות רק בהתאם לצורכי הייצור, ואת שאלת החלוקה הזאת צריכים לפתור, כמובן, לא כל לאום ולאום בפני עצמו, בהיות לו כל מלוא השלטון העצמי (כמו שדורשת "הזכות להגדרה עצמית"), אלא כל האזרחים המעונינים *יחדיו יגדירו* זאת".

נימוק אחרון זה, בדבר ההגדרה *המשותפת* במקום ההגדרה *העצמית*, מוצא חן בעיני החברים הפולניים כל-כך, שהם חוזרים עליו בהנחותיהם *שלוש פעמים* ! אבל תכיפות החזרות אינה הופכת את הנימוק האוקטובריסטי והריאקציוני הזה לנימוק סוציאל-דמוקרטי. כי כל הריאקציונרים והבורגנים נותנים ללאומים, המוחזקים באונס בתוך גבולות המדינה, זכות "להגדיר יחדיו" את עתידותיה, בבית-נבחרים משותף. ווילהלם ה2- גם הוא נותן לבלגים זכות "להגדיר יחדיו" בבית-נבחרים גרמני משותף את עתידות האימפריה הגרמנית.

והנה דווקא על עצם הדבר השנוי במחלוקת, ואשר הועמד במיוחד לויכוח, על הזכות להיפרדות - מתאמצים בעלי-הפלוגתה שלנו לעבור בשתיקה. והיה זה מצחיק, לולא היה מעציב כל-כך!

אצלנו נאמר כבר בהנחה הראשונה, ששחרור הלאומים המדוכאים מחייב, בתחום הפוליטי, תיקון כפול: 1) שוויון-זכויות מלא לכל הלאומים. על זה אין חולקין, וזה נוגע רק למתרחש בפנים המדינה; 2) חופש להיפרדות מדינית. זה נוגע להגדרת הגבולות של המדינה. *רק* על זה יש חולקין. ודווקא על כך עוברים בשתיקה בעלי-הפלוגתה שלנו. לא על גבולות המדינה, אף לא על המדינה בכלל אין הם רוצים לחשוב. זהו מין "אקונומיזם אימפריאליסטי" הדומה ל"אקונומיזם" הישן של שנות 1894-1902, שהגה כך: הקפיטאליזם ניצח, *לכן* אין מקום לשאלות הפוליטיות! האימפריאליזם ניצח, *לכן* אין מקום לשאלות הפוליטיות! תיאוריה אפוליטית מעין זו מנוגדת ביסודה למרכסיזם.

מרכס כתב בביקורת תוכנית גותה: "בין החברה הקפיטליסטית ובין החברה הקומוניסטית רובצת תקופה מהפכנית של הפיכת החברה הקפיטליסטית לקומוניסטית. לתקופה זו מתאימה גם תקופת-מעבר פוליטית, שהמדינה שלה אינה יכולה להיות אלא דיקטטורה מהפכנית של הפרולטריון". עד כה הייתה אמת זו מחוץ לכל מחלוקת בשביל הסוציאליסטים, ובה כלולה הודאה *במדינה*, עד אשר הסוציאליזם המנצח ייהפך בדרך גידולו לקומוניזם מלא. ידועה אמרתו של אנגלס על *גוויעת* המדינה. בכוונה הדגשנו כבר בהנחה הראשונה, שדמוקרטיה היא צורת מדינה, שגם היא תגווע עם גוויעת המדינה. וכל זמן שבעלי הפלוגתה שלנו לא המירו את המרכסיזם באיזו נקודת-השקפה אחרת שהיא, "אי-מדינית" , אין הגיונותיהם אלא - טעות רצופה מראשם ועד סופם.

במקום לדבר על המדינה (*וממילא* גם על הגדרת *גבולותיה!*), מדברים הם על "חוג תרבותי סוציאליסטי", כלומר, בכוונה בוחרים הם בביטוי סתמי, במובן זה, שכל השאלות המדיניות נמחקות! מתקבלת טאוטולוגיה מצחיקה: כמובן, אם אין מדינה, אין שאלת גבולות המדינה. אז אין צורך גם *בכל* התוכנית הפוליטית-הדמוקרטית. גם רפובליקה לא תהיה לאחר ש"תגווע" המדינה.

השוביניסט הגרמני לנץ', במאמריו שהזכרנום בהנחה החמישית (בהערה), הביא ציטטה אחת מעניינת מחיבורו של אנגלס: "הפו והריין", אנגלס אומר שם, בין השאר, שבמהלך ההתפתחות ההיסטורית, שבלעה שורה של לאומים זעירים ובלתי-מוכשרים לחיים, הלכו והוגדרו גבולותיהן של "אומות אירופיות גדולות ומוכשרות לחיים" על-ידי "הלשון והסימפטיות" של האוכלוסים. לגבולות אלה קורא אנגלס גבולות "טבעיים". כך היה הדבר בתקופת הקפיטאליזם הפרוגרסיבי באירופה, בשנים 1848-1871, בערך. ואילו עכשיו, הקפיטליזם הריאקציוני, האימפריאליסטי *שובר* לעתים קרובות יותר ויותר את הגבולות האלה, שהוגדרו באופן דמוקרטי. כל הסימנים מעידים, שהאימפריאליזם יוריש לסוציאליזם הבא אחריו גבולות *פחות* דמוקרטיים, שורה של *סיפוחים* באירופה ובשאר חלקי תבל. ובכן? האם הסוציאליזם המנצח, המחדש ומגשים בשלמות

דמוקרטיה מלאה על פני כל הקו, יסתלק מן ההגדרה *הדמוקרטית* של גבולות המדינה ולא יאות להתחשב ב"סימפטיות" של האוכלוסים? די בהעלאת השאלות, כדי לראות בעליל, כיצד חברינו הפולנים מידרדרים מן המרכסיזם אל "האקונומיזם האימפריאליסטי".

"האקונומיסטים" הישנים, שהפכו את המרכסיזם לקריקטורה לימדו את הפועלים, כי למרכסיסטים חשוב "רק" היסוד "הכלכלי". "האקונומיסטים" החדשים חושבים, כנראה שהמדינה הדמוקרטית של הסוציאליזם המנצח תתקיים בלי גבולות (מעין "צירוף תחושות" ללא חומר) , או שהגבולות יהיו מוגדרים "רק" לפי צרכי הייצור. למעשה יוגדרו גבולות אלה באורח דמוקרטי, כלומר - בהתאם לרצון האוכלוסים ול"סימפטיות" שלהם. הקפיטליזם מתעמר בסימפטיות אלה, ועל-ידי כך הוא מוסיף קשיים חדשים לעניין התקרבות הלאומים. הסוציאליזם, המארגן את הייצור *בלי* שעבוד מעמדי, המקיים את הרווחה *לכל* חברי המדינה, נותן ממילא *מרחב מלא* ל"סימפטיות" של האוכלוסים, ודווקא על ידי כך הוא מקל על התקרבות הלאומים ומחיש אותה במידה עצומה.

כדי שהקורא ינוח קצת מן "האקונומיזם" הכבד והמגושם, נביא דעה של סופר סוציאליסטי אחד העומד מן הצד לוויכוחנו. סופר זה - אוטו באואר, גם לו "נקודה" מיוחדת משלו "אוטונומיה לאומית-תרבותית", אבל הוא דן בהגיון רב על שורה שלמה של שאלות חשובות ביותר. למשל, בסעיף 29 של ספרו "השאלה הלאומית והסוציאל-דמוקרטיה" הוא מציין בצדק גמור את הנטייה לעטוף פוליטיקה *אימפריאליסטית* באצטלה של אידיאולוגיה לאומית; בסעיף 30, "הסוציאליזם ועיקרון הלאומיות", הוא אומר:

"לעולם לא יהיה ביכולתה של קהילה סוציאליסטית לכלול בתוך הרכבה לאומים שלמים בעל כורחם. תארו לכם המוני-עם, הנהנים מכל טוב התרבות הלאומית, המשתתפים השתתפות מלאה ופעילה בחקיקת החוקים ובהנהלת ענייני המדינה ולבסוף, המצוידים בנשק, - האפשר יהיה בכוח הזרוע להכניע לאומים כאלה למרותו של אורגניזם חברתי זר להם? כל שלטון מדיני נשען על כוח הנשק. הצבא העממי שכיום, מוסיף עדיין, בעזרת מנגנון מחושב יפה, להיות כלי-שרת של איש מסוים, של משפחה, של מעמד, כשם שהיה הצבא השכיר או צבא-האבירים בימים עברו. אולם הצבא של קהילה דמוקרטית בחברה הסוציאליסטית אינו אלא העם החמוש, הואיל וצבא זה מורכב מאנשים רמי-תרבות העובדים ללא כפיה בבתי-מלאכה של הציבור ומשתתפים השתתפות מלאה בכל תחומי החיים המדיניים. בתנאים כאלה בטלה כל אפשרות של שליטה לאומית-זרה".

הנה אלה הם דברים נכונים. ביטול השעבוד הלאומי (והפוליטי בכלל) במשטר הקפיטליזם *אינו בגדר האפשר*. לשם כך *מן-ההכרח* לבטל את המעמדות, זאת אומרת - להנהיג סוציאליזם, אבל, אם כי הסוציאליזם מבוסס על יסוד הכלכלה אין הוא מתמצה כל-עיקר בכלכלה בלבד. לשם ביטול השעבוד הלאומי נחוץ בסיס - הייצור סוציאליסטי, אך מעל הבסיס הזה דרוש *עוד* ארגון דמוקרטי של המדינה, צבא דמוקרטי וכו'. הפרולטריון המשנה את מבנה הקפיטליזם לסוציאליזם, יוצר *אפשרות* לביטול גמור של שעבוד לאומי אפשרות זו תיהפך *למציאות* "רק" - "רק"! - עם התגשמותה המלאה של הדמוקרטיה בכל תחומי החיים, ובכלל זה גם הגדרת גבולות המדינה בהתאם ל"סימפטיות" של האוכלוסים, ובכלל זה גם חופש מלא ללאום להיפרד מעל המדינה. על בסיס זה יתפתח, בבוא הזמן, *בפועל* ביטולם המוחלט של חיכוכים לאומיים כל שהם, של אי-אמון לאומי כל-שהוא, תתגשם התקרבותן והתלכדותן המוחשת של האומות, שתגיע לשיאה עם גוויעת המדינה. זוהי התיאוריה של המרכסיזם, שממנה סטו בשגגה חברינו הפולנים.

2. האם "ניתנת להגשמה" הדמוקרטיה בזמן האימפריאליזם?

כל הפולמוס הישן של הסוציאל-דמוקרטים הפולנים נגד ההגדרה העצמית של הלאומים בנוי על הנימוק של "אי-אפשרות הגשמתה" בזמן הקפיטליזם. עוד בשנת 1903, בוועדת המצע של הועידה השניה למפלגת-הפועלים הסוציאל-דמוקרטית הרוסית, לעגנו אנו, אנשי "איסקרה" [=הניצוץ] לנימוק זה, ואמרנו שהוא חוזר על הקריקטורה של המרכסיזם שאצל "האקונומיסטים", (זיכרונם למעצבה). בהנחותינו התעכבנו בפירוט מיוחד על שגיאה זו, ודווקא בנקודה זו, שכאן הבסיס התיאורטי לכל הויכוח, לא הואילו (או לא עצרו כוח) החברים הפולנים להשיב *אף על אחד* מנימוקינו.

ההוכחה לאי-אפשרות הכלכלית של ההגדרה העצמית צריכה הייתה להינתן על-ידי ניתוח כלכלי, כדרך שאנו מוכיחים את אי-אפשרות ההגשמה של איסור השימוש במכונות או של התקנת כסף פועלי וכו'. אך איש לא ניסה לתת ניתוח כזה. איש לא יבוא לטעון, שלכל הפחות בארץ אחת "בתור יוצאת-מן-הכלל" הצליחו להנהיג במשטר הקפיטליזם "כסף פועלי", כמו שהצליחו בארץ

אחת קטנה מאוד, בתור יוצא-מן-הכלל, בעצם תקופת האימפריאליזם הבלתי-מרוסן, להגשים את ההגדרה העצמית הבלתי-ניתנת להגשמה, ואפילו בלי כל מלחמה ומהפכה (נורבגיה בשנת 1905).

בדרך כלל אין הדמוקרטיה הפוליטית אלא אחת *הצורות* האפשריות (אם כי מבחינה תיאורטית הרי זו הצורה הנורמלית בשביל הקפיטליזם "הטהור") של בנין-העל *מעל* לקפיטליזם. כפי שמוכיחות העובדות, מתפתחים גם הקפיטליזם וגם האימפריאליזם, אגב *כל מיני* צורות פוליטיות, בהכניעם להם את *כולן*. משום כך יהא זה מבחינה תיאורטית לא נכון מעיקרא לדבר על "אי-אפשרות ההגשמה" של *אחת* מצורות הדמוקרטיה ושל *אחת* מדרישותיה.

חוסר-תשובה מצד החברים הפולנים על נימוקים אלה מאלץ אותנו לראות את הוויכוח בנידון זה כנגמר. לשם המחשה, אם להתבטא כך, הבאנו את הטענה הממשית ביותר, שיהא זה "מגוחך" לשלול את "אפשרות-ההגשמה" של הקמת פולין עכשיו, בשים לב לגורמים אסטרטגיים וכד' של המלחמה הנוכחית. תשובה לא באה!

החברים הפולנים *חזרו* בפשטות על דברים, שטעותם גלויה לעין באומרם (סעיף II, 1): "בשאלות סיפוח חבלים זרים בטלות צורות הדמוקרטיה הפוליטית; האלימות הגלויה היא הקובעת... לעולם לא ייתן הקפיטל לעם לפתור את שאלת גבולות המדינה שלו...". כאילו יכול "הקפיטל" "לתת לעם" לבחור לו את הפקידים *שלו*, המשמשים את האימפריאליזם! או כאילו אפשר *בכלל* להעלות על הדעת פתרונות גדולים לשאלות דמוקרטיות חשובות כל-שהן בלי "אלימות גלויה", כגון בדבר רפובליקה במקום מונרכיה, או בדבר מיליציה במקום צבא-קבע! מבחינה סובייקטיבית, רוצים החברים הפולנים "להעמיק" את המרכסיזם, אבל הם עושים זאת באופן בלתי-מוצלח לגמרי. *מבחינה אובייקטיבית*, אין מליצותיהם על אי-אפשרות ההגשמה אלא אופורטוניזם, כי ההנחה תוך שתיקה היא: "אי אפשר להגשים" בלי שורת מהפכות, כמו *שכל* הדמוקרטיה, *כל* דרישותיה בכלל אינן ניתנות להגשמה בשלטון האימפריאליזם.

רק פעם אחת, בסוף סעיף II, 1, בדיון על אלזס, עזבו החברים הפולנים את עמדת "האקונומיזם האימפריאליסטי", בגשתם אל השאלות של אחת מצורות הדמוקרטיה בתשובה קונקרטית, ולא בהסתמכות סתמית על "היסוד הכלכלי". אולם דווקא גישה זו נמצאה בלתי-נכונה! יהיה זה "מעשה בדלני לא-דמוקרטי" - כותבים הם - אם בני אלזס *לבדם*, בלי לשאול את פי הצרפתים, "יעמיסו" על הצרפתים את צירופה של אלזס לצרפת ואפילו יהא חלק באלזס אשר ינהה אחרי הגרמנים, והדבר עלול לגרום למלחמה!!! תסבוכת מבדחת מאוד: ההגדרה העצמית מחייבת (הדבר מובן מאליו, והדגשנוהו במיוחד בהנחותינו) חופש *היפרדות* מעל המדינה המדכאת; ואולם על עניין *ההצטרפות* אל מדינה מסוימת שהוא מותנה בהסכמתה של אותה מדינה, "אין נוהגים" לדבר בפוליטיקה, כשם שאין מדברים בכלכלה על "הסכמתו" של הקפיטליסט לקבל רווחים או על הסכמת הפועל לקבל שכר-עבודה! הרי זה מגוחך לדבר על כך.

אם פוליטיקאי מרכסיסטי אתה, הרי, בדיון על אלזס, צריך היית להתקיף את המנוולים של הסוציאליזם הגרמני, שאינם נלחמים לחופש ההיפרדות של אלזס, - את המנוולים של הסוציאליזם הצרפתי, שמשלימים עם הבורגנות הצרפתית, הרוצה לצרף בכוח הזרוע את אלזס כולה, - את אלה ואת אלה, על שהם משרתים את האימפריאליזם של הארץ "שלהם", בחששם מפני מדינה נפרדת, ואפילו היא מדינה קטנה; - עליך להראות, *באיזה אופן* היו הסוציאליסטים, מחייבי ההגדרה העצמית, פותרים את השאלה בשבועות מספר, בלי להפר את רצון בני אלזס. ההגות הבאה במקום זה, על הסכנה הנוראה, שמא "יטפלו" האלזסים הצרפתיים את עצמם אל צרפת, היא בבחינת פנינה, ממש.

3. מהו סיפוח?

את השאלה הזאת העמדנו בהנחותינו בכל הבהירות. (סעיף 7). החברים הפולנים לא ענו עליה: הם *עקפו* אותה, בהודיעם בתוקף: 1) כי הם נגד סיפוחים ו- 2) בהסבירם מפני מה הם נגדם. אין ספק, אלה הן שאלות חשובות מאוד. אבל אלה הן שאלות *אחרות*. אם אנו דואגים באיזו מידה שהיא להעמקתם התיאורטית של עקרונותינו, לניסוחם הברור והבהיר, אין אנו יכולים *לעקוף* את השאלה על מהות הסיפוח, כיוון שמושג זה קיים בהטפתנו ובתעמולתנו הפוליטית. את עקיפת השאלה הזאת בוויכוח-חברים אי-אפשר לבאר, אלא כוויתור על עמדה.

מפני מה העלנו שאלה זו? ביאור לכך נתנו בהעלותנו אותה. מפני ש"המחאה נגד הסיפוחים היא היא ההודאה בזכות ההגדרה העצמית". במושג סיפוח כלול כרגיל: 1) מושג הכפייה (סיפוח

בכפייה); 2) מושג הדיכוי הלאומי הזר (סיפוח חבל *"זר"* ועוד) ו- לפעמים - 3) מושג הפרת ה- status quo . זאת הורינו בהנחותינו והוראתנו זו לא נתקלה בשום ביקורת.

וכאן עולה השאלה: היכולים הסוציאל-דמוקרטים להיות נגד כפייה בכלל? ברור, שלא. ובכן, אנו נגד סיפוחים לא מפני שהם מעשי-כפייה, אלא מפני משהו אחר. בדיוק כך, אין הסוציאל-דמוקרטים יכולים להיות, בעד ה- status quo. לא יועילו אפוא כל ההתפתלויות, ואין להימלט מן המסקנה: סיפוח הוא *הפרת ההגדרה העצמית* של הלאום, הוא *הצבת גבולות* המדינה *למרות רצון האוכלוסים*.

להתנגד לסיפוחים, *פירושו של דבר* לתמוך בזכות ההגדרה העצמית. מי שהוא "נגד החזקת איזה לאום שהוא בעל-כורחו בתוך גבולות מדינה מסוימת" (בכוונה השתמשנו *גם* בניסוח זה של אותו רעיון עצמו שבסעיף 4 מהנחותינו, ניסוח שיש בו משום שינוי-צורה כלשהו והחברים הפולנים ענו לנו כאן באופן ברור *לגמרי*, בהודיעם בסעיף I, 4, בתחילתו, שהם "נגד החזקת-כפייה של לאומים משועבדים בתוך גבולות המדינה המספחת") - הרי *זה אותו דבר* כמו להיות בעד ההגדרה עצמית של הלאומים.

אין ברצוננו להתווכח על מילים. אם יש מפלגה, שתאמר בתוכנית שלה (או בהחלטה המחייבת את כל חבריה, לא בצורה העיקר), שהיא נגד סיפוחים[2], נגד החזקת-כפייה של לאומים משועבדים בתוך גבולות המדינה *שלה*, הרינו מודיעים על הסכמתנו העקרונית המלאה למפלגה כזאת. אין טעם להיאחז דווקא *במלים* "הגדרה עצמית". ואם יימצאו אנשים במפלגתנו שירצו לשנות ברוח זו את *המלים*, את ניסוחו של סעיף 9 בתוכנית המפלגתית שלנו לא נראה את חילוקי-הדעות בינינו ובין חברים *כאלה* כחילוקי-דעות עקרוניים כלל!

העניין הוא רק בבהירות הפוליטית של סיסמאותינו ובחשיבה התיאורטית המושקעת בהן.

בוויכוחים בעל-פה בשאלה זו - שכיום, לרגל המלחמה, אין איש כופר בחשיבותה - היינו נתקלים בטענה כזו (בדפוס לא נזדמנה לנו): *המחאה כלפי* רע מסוים אין פירושה דווקא הודאה במושג החיובי, המונע את הרע. והרי זו טענה שאינה עומדת בפני הביקורת, ועל-כן, כנראה, לא הובאה בשום מקום בדפוס. אם מפלגה סוציאליסטית מצהירה שהיא נגד "החזקת-כפייה של אומה משועבדת בגבולות המדינה המספחת", הרי המפלגה הזאת *מתחייבת על ידי כך להסתלק מהחזקת הכפייה*, בשעה שהיא תגיע לשלטון.

אין אנו מפקפקים אף לרגע אחד, שאם מחר הינדנבורג ינצח למחצה את רוסיה, וכביטוי לניצחון-למחצה זה (מפני חפצן של אנגליה וצרפת להחליש במקצת את הצאריזם) תקום מדינה פולנית, "שניתנת להגשמה" בהחלט מבחינת החוקים הכלכליים של הקפיטליזם והאימפריאליזם, ואם אחרי-כן, מחרתיים, תנצח המהפכה הסוציאליסטית בפיטר [=פטרוגרד, פטרבורג], בברלין ובוורשה, תנהג הממשלה הסוציאליסטית הפולנית כמו גם הממשלות הרוסית והגרמנית ותסתלק מ"להחזיק-בכפייה" את האוקראינים, למשל, "בגבולות המדינה הפולנית". אם בממשלה זו יהיו חברי המערכת של "גזטה רובוטניצ'ה" וודאי שיקריבו את "ההנחות" שלהם ועל ידי כך יסתרו את "התיאוריה", ש"זכות ההגדרה העצמית, אינה חלה על החברה הסוציאליסטית". אילו חשבנו אחרת, היינו מעמידים על סדר-היום לא וויכוח-חברים עם הסוציאל-דמוקרטים של פולין, אלא מאבק אכזרי עמם, כעם שוביניסטים.

נניח, שאני יוצא אל רחובה של עיר אירופית ומכריז בפומבי וחוזר אחרי-כן ו"מוחה" בעיתונים על שאין מרשים לי לקנות עבד. אין ספק, שהאנשים יהיו רשאים לחשוב אותי לבעל-עבדים, לתומך בעקרון העבדות או, אם תרצו, בשיטה העבדות. זה שהסימפטיות שלי לעניין העבדות מבוטאות בצורה שלילית של מחאה ולא בצורה חיובית ("אני בעד עבדות") אין בכך כדי להטעות שום אדם. "מחאה" פוליטית ערכה שקול *למדי* לערכה של תוכנית פוליטית, הדבר גלוי כל-כך לעין, שאפילו לא נוח קצת להיות נאלץ לבאר זאת. בכל אופן ביטחוננו חזק, שלכל הפחות מצד השמאליים של צימרוולד - איננו מדברים על כל הצימרוולדים, כי בתוכם ישנם גם מרטוב וקאוטסקיאנים אחרים, - לא ניתקל ב"מחאה", אם נאמר, כי באינטרנציונל השלישי לא יהיה מקום לאנשים, המסוגלים להפריד בין מחאה פוליטית לבין תוכנית פוליטית, להעמיד זו לעומת זו וכד'.

---

[2] "נגד סיפוחים חדשים וישנים", ניסח זאת רדק באחד ממאמריו ב-"Berner Tagwacht".

למרות אי-רצוננו להתווכח על מילים, נרשה לעצמנו להביע תקווה נמרצת, שהסוציאל-דמוקרטים הפולנים יתאמצו בקרוב לנסח רשמית הצעה מצדם, להשמיט את סעיף 9 מן התוכנית המפלגתית שלנו (וגם *משלהם*) וגם מן התוכנית של האינטרנציונל (החלטה של הקונגרס הלונדוני משנת 1896), וכן גם יתאמצו לנסח את ההגדרה *שלהם* לרעיונות הפוליטיים המתאימים בדבר "הסיפוחים החדשים והישנים" ובדבר "החזקת-כפייה של אומה משועבדת בתוך גבולות המדינה המספחת". - נעבור אל השאלה הבאה.

4. בעד סיפוח או נגד סיפוח?

בסעיף השלישי של החלק הראשון מהנחותיהם מודיעים החברים הפולנים בכל הבהירות, שהם נגד כל סיפוחים. לצערנו, אנו מוצאים בסעיף הרביעי של אותו חלק אמרות, שאין לראותן אלא כספחניות. סעיף זה פותח במשפט... איך ננקוט לשון רכה ככל האפשר? במשפט מוזר זה:

"נקודת-המוצא למלחמת הסוציאל-דמוקרטיה נגד הסיפוחים, נגד החזקת-כפייה של לאומים משועבדים בתוך גבולות המדינה המספחת היא *דחיית כל הגנה על המולדת* (ההדגשה של המחברים) "שבתקופת האימפריאליזם אינה אלא הגנה על זכויות הבורגנות של המולדת לדכא ולשדוד עמים זרים"...

מה זה? הכיצד?

"נקודת-המוצא למלחמה נגד הסיפוחים היא דחיית *כל* הגנה על המולדת"... אבל הרי בשם "הגנת המולדת" אפשר לקרוא, ועד עכשיו *מקובל* היה לקרוא כל מלחמה לאומית וכל התקוממות לאומית! אנו נגד סיפוחים, *אבל*... הרי זה אומר, שאנו נגד מלחמת המסופחים לשחרורם מתחת יד המספחים, שאנו נגד התקוממותם של המסופחים כדי להשתחרר מן המספחים! האין אלה דברים לטובת הסיפוחים?

את דעתם... המוזרה מנמקים מחברי ההנחות בכך, שהגנה על המולדת "בתקופת האימפריאליזם" אינה אלא הגנה על זכות הבורגנות של המולדת לדכא עמים זרים. אבל דעה זו נכונה *רק* ביחס למלחמה אימפריאליסטית, כלומר - למלחמה בין מעצמות אימפריאליסטיות, או בין קבוצות מעצמות, בזמן *ששני* הצדדים לא רק מדכאים "עמים זרים", אלא גם נלחמים על כך, מי מהם ידכא *יותר* עמים זרים!

כנראה, שהמחברים מעלים את שאלת "הגנת המולדת" לגמרי לא כדרך שמפלגתנו מעלה אותה. אנו דוחים את "הגנת המולדת" במלחמה *אימפריאליסטית*. דבר זה נאמר בבהירות שאין למעלה ממנה גם במניפסט של הועד המרכזי של מפלגתנו וגם ברזולוציות של ברן, שהועתקו בחוברת "הסוציאליזם והמלחמה", שיצאה לאור גם בגרמנית וגם בצרפתית. הדגשנו זאת פעמיים גם בהנחות שלנו, (הערה לסעיף 4 ולסעיף 6). כנראה, שוללים מחברי ההנחות הפולניות את הגנת המולדת *בכלל*, זאת אומרת – *אף במלחמה לאומית*, בחשבם, אולי, את המלחמות הלאומיות "בתקופת האימפריאליזם" *לבלתי-אפשריות*. אנו אומרים: "אולי", מפני שבהנחותיהם *אין* החברים הפולנים מביעים השקפה כזאת.

השקפה כזאת הובעה בבהירות בהנחות של הקבוצה הגרמנית "האינטרנציונל" ובחוברת של יוניוס, שאנו מקדישים לה מאמר מיוחד. נעיר, כמילואים לאמור שם, כי מרידה לאומית של חבל מסופח או ארץ מסופחת כלפי המדינה המספחת עלולה להיקרא בפירוש בשם מרידה, ולא בשם מלחמה (שמענו טענה כזו, ומשום כך אנו מביאים אותה, אף-על-פי שאנו חושבים את הוויכוח הטרמינולוגי הזה לבלתי-רציני). על-כל-פנים מסופקני, אם יעיז מישהו להתייחס בשלילה לכך, שבלגיה, סרביה, גליציה וארמניה המסופחות תקראנה (ובצדק) את "המרידות" שלהן כלפי מספחיהן בשם "הגנת המולדת". יוצא, שהחברים הפולנים הם נגד *מרידה* כזו, מפני *שגם* בארצות מסופחות אלה ישנה בורגנות, המדכאת אף היא עמים זרים, או, נכון יותר, העלולה לדכא, כי המדובר הוא *רק* על "זכותה לדיכוי". ובכן, לשם הערכת מלחמה מסוימת או מרידה מסוימת רואים הללו לפניהם לא את התוכן הסוציאלי *המציאותי* שלה (מלחמת לאום מדוכא לשם השתחררות ממדכאיו), אלא את האפשרות, שהבורגנות, המדוכאת עתה, עלולה להגשים את "זכותה לדיכוי". אם בלגיה, למשל, בשנת 1917 תסופח לגרמניה, ובשנת 1918 תתקומם לשם שחרורה, יהיו החברים הפולנים נגד ההתקוממות, מטעם זה שהבורגנות הבלגית יש לה "זכות לדיכוי עמים זרים"!

אף קורטוב של מרכסיזם או של מהפכנות בכלל אין בשיקול-דעת זה. אם איננו רוצים לבגוד בסוציאליזם, *מחויבים* אנו לתמוך *בכל* התקוממות המכוונת כלפי אויבנו העיקרי, כלפי הבורגנות

של המעצמות הגדולות, אם התקוממות זו אינה של מעמד ריאקציוני. אם נסתלק מתמוך בהתקוממויות החבלים המסופחים, הרי אנו נעשים - באופן אובייקטיבי - לתומכי-הסיפוח. דווקא "בתקופת האימפריאליזם", שהיא היא תקופת ראשית המהפכה הסוציאלית, יתמוך היום הפרולטריון במרץ מיוחד בהתקוממות החבלים המסופחים, כדי להתנפל למחרתה או בעת ובעונה אחת עמה על הבורגנות של המעצמה "הגדולה", שנחלשה על-ידי ההתקוממות.

אולם החברים הפולנים מפליגים עוד יותר בתמיכת הסיפוח. לא זה בלבד שהם נגד התקוממות החבלים המסופחים, הם נגד כל החזרת עצמאותם, אפילו בדרכי שלום! שימו-נא אל לב:

"הסוציאל-דמוקרטיה, שדוחה מעליה כל אחריות לתוצאות הפוליטיקה האימפריאליסטית של המדכאים, שנאבקת עמם בכל עוז, אינה נלחמת *בשום פנים להצבת עמודי גבול חדשים באירופה, ולא להקמת אותם עמודי-הגבול שנעקרו בידי האימפריאליזם*. (ההדגשה של המחברים).

בשעה זו "נעקרו בידי האימפריאליזם עמודי-הגבול" שבין גרמניה ובלגיה, בין רוסיה וגליציה. לפי זה יוצא, שהסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית, צריכה להיות נגד קימומם בכלל, בכל צורה שהיא. יוצא כי בשנת 1905, "בתקופת האימפריאליזם", כאשר הכריז הסיים הנורבגי האוטונומי על ההיפרדות משוודיה, ומלחמת שוודיה בנורבגיה, שהריאקציונרים של שוודיה הטיפו לה, לא הצליחה, גם מפני התנגדותם של הפועלים השוודיים וגם בגלל הסיטואציה האימפריאליסטית הבין-לאומית, - צריכה הייתה הסוציאל-דמוקרטיה להיות נגד ההיפרדות של נורווגיה, כי הרי זוהי, בלי ספק, "הצבת עמודי-גבול חדשים באירופה"!!

והרי זוהי כבר ספחנות גלויה ומפורשת. אין צורך לסתור אותה, היא סותרת את עצמה. אף מפלגה סוציאל-דמוקרטית אחת לא תהין לקבל עמדה זו: "אנו נגד סיפוחים בכלל, אבל בשביל אירופה אנו מאשרים את הסיפוחים או משלימים איתם, מאחר שנעשו כבר"...

יש רק להתעכב על המקורות התיאורטיים של הטעות, שהביאה את חברינו הפולניים עד לידי... "אי-אפשרות" גלויה לעין כל-כך. על חוסר-היסוד להוצאת "אירופה" מן הכלל נדבר אחר-כך. שתי הפסקאות הבאות מההנחות מגלות מקורות אחרים של הטעות:

"במקום שגלגל האימפריאליזם עבר על פני מדינה קפיטליסטית שנתהוותה כבר, והוא מעיק עליה, שם יחול ריכוז פוליטי וכלכלי של העולם הקפיטליסטי בצורה אכזרית של דיכוי אימפריאליסטי, ריכוז המכשיר את הקרקע לסוציאליזם"...

הצדקת-סיפוחים זו היא סטרוויזם ולא מרכסיזם. הסוציאל-דמוקרטים הרוסים, הזוכרים את שנות התשעים ברוסיה, מכירים היטב דרך זו של סירוס-המרכסיזם, המשותפת לאדונים סטרוווה, קונוב, לגיין ושות'. הנה, על דבר הסטרוויסטים הגרמנים, המתקראים "סוציאל-אימפריאליסטים", אנו קוראים בהנחה אחרת (II, 3) של החברים הפולנים לאמור:

...(סיסמת ההגדרה העצמית) "נותנת לסוציאל-אימפריאליסטים אפשרות למעט את דמותה של מלחמתנו נגד הדיכוי הלאומי בהוכיחם את האופי הדמיוני של סיסמה זו, ולתאר את המלחמה הזאת כסנטימנטליות בלתי-שקולה מבחינה היסטורית, ולערער על ידי כך את אמונו של הפרולטריון בביסוס המדעי של התוכנית הסוציאל-דמוקרטית"...

זאת אומרת, שאת עמדת הסטרוויסטים הגרמניים חושבים המחברים לעמדה "מדעית"! יתברכו המתברכים!

רק "פרט קטן" אחד סותר את הנימוק הנפלא הזה, המאיים עלינו להכריע את הכף לזכותם של הלנצ'ים, הקונובים והפרווסים: לנצ'ים אלה הם אנשים עקביים לפי דרכם, ובגיליון מס' 8-9 של "הפעמון" הגרמני השוביניסטי - בהנחותינו ציטטנו בכוונה דווקא את הגיליונות האלה - מוכיח לנץ' *בעת ובעונה אחת* גם את "חוסר-הביסוס המדעי" לסיסמת ההגדרה העצמית (הסוציאל-דמוקרטים הפולניים מצאו כנראה, את ההוכחה הזאת של לנץ' להוכחה חותכת, כפי שרואים בעליל מתוך שיקול-הדעת המובע בהנחות הפולניות המצוטטות לעיל...) וגם את "אי-הביסוס המדעי" של הסיסמה: נגד סיפוחים!!

כי לנץ' הבין יפה אותה אמת פשוטה, שהעירונו עליה לחברינו הפולנים, אשר לא הואילו להשיב על הערתנו: אין הבדל "לא כלכלי, לא פוליטי", לא הגיוני בכלל, בין "ההודאה" בזכות ההגדרה העצמית ובין "המחאה" נגד הסיפוחים. אם החברים הפולנים חושבים את נימוקי לנץ' נגד

ההגדרה העצמית לנימוקים חותכים, הרי אי-אפשר למרוד *בעובדה*: את כל הנימוקים האלה מפנים הלנצ׳ים גם נגד המלחמה בסיפוחים.

השגיאה התיאורטית אשר ביסוד כל השיקולים האלה של חברינו הפולנים הביאה אותם עד לידי כך, שהם נמצאו *ספחנים בלתי-עקביים*.

5. מפני מה מתנגדת הסוציאל-דמוקרטיה לסיפוחים?

מנקודת-השקפתנו התשובה ברורה : מפני שהסיפוח פוגע בהגדרה העצמית של הלאומים או, בלשון אחרת, משום שהיא אחת הצורות של דיכוי לאומי.

מנקודת-ההשקפה של הסוציאל-דמקרטים הפולנים, יש לברר *במיוחד*, מפני מה אנו נגד סיפוחים, והבירורים האלה (I, 3 בהנחות) מסבכים את המחברים בעל-כרחם בשורה חדשה של סתירות.

שני נימוקים מביאים ״להצדקת התנגדותנו לסיפוחים (למרות נימוקי-הלנצ׳ים המבוססים ״ביסוס מדעי״). הראשון:

״כנגד הדעה, שהסיפוחים באירופה נחוצים למען הביטחון הצבאי של המדינה האימפריאליסטית עטורת-הנצחון, מעלה הסוציאל-דמוקרטיה אותה עובדה, שהסיפוחים רק מגבירים את הניגודים ההדדיים ובזה הם מגדילים את סכנת המלחמה״...

אין זו תשובה מספקת ללנצ׳ים, כי הנימוק העיקרי שלהם אינו הנחיצות הצבאית, אלא הקדמה *הכלכלית* הכרוכה בסיפוחים שפירושם - ריכוז בתקופת האימפריאליזם. היכן אפוא ההגיון כאן, אם הסוציאל-דמוקרטים הפולנים מודים, מצד אחד, בקדמה של ריכוז *כזה*, בהסתלקם מלהציב באירופה את עמודי-הגבול שנעקרו בידי האימפריאליזם, ובו בזמן הם טוענים נגד סיפוחים?

ושוב. הסיפוחים מגבירים את סכנת המלחמות. אילו מלחמות? לא של מלחמות אימפריאליסטיות, כי הללו מתחוללות על-ידי סיבות אחרות; הניגודים העיקריים שחוללו את המלחמה האימפריאליסטית הנוכחית הם, בלי ספק, הניגודים שבין אנגליה לגרמניה, בין רוסיה לגרמניה. סיפוחים לא היו כאן ואינם. המדובר הוא אפוא על הגברת הסכנה של מלחמות *לאומיות* ומרידות לאומיות. אבל איך זה אפשר, מצד אחד, להכריז, שמלחמות לאומיות ״בתקופת האימפריאליזם״ הן *בלתי אפשריות*, ומצד שני, להתריע על ״סכנת״ מלחמות לאומיות? הרי זה לא מן ההגיון.

נימוק שני. הסיפוחים ״יוצרים תהום בין הפרולטריון של האומה השלטת ובין זה של האומה המשועבדת״... ״הפרולטריון של האומה המשועבדת יתאחד עם הבורגנות שלו ויראה כאויב את הפרולטריון של האומה השלטת. במקום מלחמת-מעמדות בין-לאומית של הפרולטריון נגד הבורגנות הבין-לאומית יבוא פילוג הפרולטריון, שחיתותו הרעיונית״...

לנימוקים אלה אנו מסכימים בהחלט. אבל האם מן ההגיון הוא להביא באותה שאלה עצמה, בעת ובעונה אחת, נימוקים סותרים זה את זה? בסעיף 3 של חלק I מן ההנחות אנו מוצאים את הנימוקים האמורים, הרואים פילוג הפרולטריון בסיפוחים; ואילו, בסמוך לזה, בסעיף 4 אומרים לנו, שבאירופה עלינו להתנגד לביטול הסיפוחים שבוצעו כבר, לתמוך ב״חינוך המוני הפועלים של האומות המשעבדות והמשועבדות יחד למלחמה סולידרית״. אם ביטול הסיפוחים הנו ״סנטימנטליות״ ריאקציונית, הרי אי-אפשר לנמק אז, שהסיפוחים כורים תהום בין ״הפרולטריון״ ויוצרות ״פילוג״; אדרבא, יש לראות או את הסיפוחים כתנאי *להתקרבות* הפרולטריון של ארצות שונות.

אנו אומרים: כדי שיהיה בכוח הפועלים לחולל את המהפכה הסוציאליסטית ולמגר את הבורגנות, צריכים הפועלים להתאחד ולהתלכד יותר, והמלחמה למען ההגדרה העצמית, כלומר - כנגד הסיפוחים, היא המשמשת לאיחוד מלוכד זה. אנו מוסיפים להיות עקביים. אולם החברים הפולנים, המוצאים ״שאין לבטל״ את הסיפוחים האירופיים, המוצאים שמלחמות לאומיות ״אינן אפשריות״, חותרים תחתם, כשהם טוענים *נגד* הסיפוחים דווקא בנימוקים השאולים *מן* המלחמות הלאומיות! דהיינו, בנימוקים מסוג זה, שהסיפוחים *מכבידים* על התקרבותם והתלכדותם של פועלי ארצות שונות!

במלים אחרות: כדי לטעון נגד הסיפוחים, נאלצים הסוציאל-דמוקרטים הפולנים לקחת נימוקים מתוך מטען תיאורטי זה, *שהם בעצמם* פוסלים אותו מבחינה עקרונית.

סתירה זו בולטת עוד יותר בשאלת המושבות.

6. האפשר למתוח קו מפריד בין המושבות ובין "אירופה" בנידון זה?

בהנחותינו נאמר, שהדרישה לשחרר מיד את המושבות אף היא "אינה ניתנת להגשמה" (כלומר - אינה ניתנת להגשמה בלי שורת מהפכות ואינה בת-קיימא בלי הסוציאליזם) בזמן הקפיטליזם, כשם שגם הדרישה להגדרה עצמית, לבחירת פקידים על-ידי העם, לרפובליקה דמוקרטית וכו' אינן ניתנות להגשמה, - מאידך גיסא, הדרישה לשחרור המושבות אינה אלא "הודאה בזכות ההגדרה העצמית של הלאומים".

החברים הפולנים לא השיבו אף על אחד מנימוקים אלה. הם ניסו למתוח קו מפריד בין "אירופה" ובין המושבות. בשביל אירופה הם נעשים ספחנים בלתי-עקביים, בהסתלקם מלבטל סיפוחים, מאחר שבוצעו כבר. אבל בשביל המושבות הם מכריזים על דרישה מוחלטת : "צאו מן המושבות"!

לאמור, הסוציאליסטים הרוסים צריכים לדרוש: "צאו מטורכסטן, מחיווה, מבוכרה וכו', אבל כביכול שישקעו ב"אוטופיזם", ב"סנטימנטליות" "בלתי-מדעית" וכו', אם ידרשו אותו חופש ההיפרדות בשביל פולין, פינלנד, אוקראינה וכו'. הסוציאליסטים האנגלים צריכים לדרוש: "צאו מאפריקה, מהודו, מאוסטרליה, אבל לא מאירלנד. באילו טעמים תיאורטיים אפשר לבאר הבדלה כזו, שאי-צדקתה בולטת כל-כך? לעקוף את השאלה הזאת אי-אפשר.

הבסיס העיקרי של מתנגדי ההגדרה העצמית: "אי-אפשרות-ההגשמה".

אותו הרעיון בשינוי גון קטן מביעה ההסתמכות על "הריכוז הכלכלי והפוליטי".

ברור, שריכוז מתהווה *גם* על-ידי סיפוח מושבות. ההבדל הכלכלי בין המושבות ובין העמים האירופיים - ברובם לפחות, - היה קודם בזה, שהמושבות הוכנסו לתוך המעגל של *חילוף הסחורות*, אבל עדיין לא לתוך *הייצור* הקפיטליסטי. אולם האימפריאליזם שינה את הדבר. האימפריאליזם הנו מלבד הכל, גם יצוא *הון*. הייצור הקפיטליסטי הולך ונשתל במושבות במהירות גדולה יותר ויותר. אי-אפשר לעקור אותן מזיקתן אל הקפיטל הפיננסי. מבחינה צבאית וכן גם מבחינת ההתפשטות (ההתרחבות), אפשר להגשים את היפרדות המושבות, בדרך כלל, רק עם בוא הסוציאליזם, ואילו בזמן הקפיטליזם הדבר ניתן להתגשם רק במקרה יוצא-מן-הכלל, או במתיר של שורת מהפכות ומרידות גם במושבות וגם במטרופולין.

הלאומים הכפופים באירופה הנם מבחינה קפיטליסטית מפותחים יותר מאשר במושבות, אם כי לא כולם (האלבנים, הרבה שבטים זרים ברוסיה). אבל דווקא דבר זה מעורר התנגדות גדולה לדיכוי לאומי ולסיפוחים! דווקא משום כך נמצא כי התפתחות הקפיטליזם בטוחה באירופה, בכל התנאים הפוליטיים, לרבות גם בתנאי ההיפרדות, *מובטחת יותר* מאשר במושבות... "שם" - אומרים החברים הפולנים בדבר המושבות (I, 4) - "עומדת לפני הקפיטליזם עוד בעיית ההתפתחות העצמית של כוחות-הייצור"... והנה, באירופה ניכר הדבר עוד יותר. הקפיטליזם בפולין, בפינלנד, באוקראינה, באלזס מפתח בלי ספק את כוחות-הייצור גם ביתר עצמה, גם ביתר מהירות וביתר עצמאות, מאשר בהודו, בתורכסטן, במצרים ובמושבות טיפוסיות אחרות. בחברה של ייצור-סחורה אין אפשרות לכל התפתחות עצמאית ולא להתפתחות כלשהי אחרת בכלל בלי קפיטל. באירופה יש אצל הלאומים הכפופים גם קפיטל *שלהם* וגם אפשרות קלה להשיגו לפי תנאים שונים מאוד. במושבות אין כל קפיטל *משלהן* או כמעט ואין. בנסיבות של הקפיטל הפינאנסי אין המושבה יכולה להשיג אותו אלא בתנאים של שעבוד פוליטי. ואם כך, מה אפוא פירושה של הדרישה לשחרר מיד וללא-תנאי את המושבות? הלא ברור הדבר, שהיא "אוטופית" הרבה יותר, באותו המובן הוולגרי, "המרכסיסטי"-קריקטורי של המילה: "אוטופיה", שמשתמשים בה ה"ה סטרובה, לנץ', קונוב ובני סיעתם, ואחריהם, לצערנו, גם החברים הפולנים? במילה "אוטופיזם" מתכוונים כאן בעצם לסטייה מן הבעל-ביתיות הרגילה, ובכלל זה לכל דבר מהפכני. אבל תנועות מהפכניות *מכל* המינים - בכלל זה גם תנועות לאומיות - הן אפשריות יותר בנסיבותיה של אירופה, ניתנות להגשמה יותר, נמרצות יותר, חדורות-הכרה יותר, וקשה יותר לנצחן, מאשר במושבות.

הסוציאליזם - אומרים החברים הפולנים (I, 3) - "יידע לתת לעמים הבלתי-מפותחים שבמושבות *עזרה תרבותית ללא-פניות, בלי לשלוט* בהם". אמנם כן. אבל היכן כאן היסוד לחשוב, שאומה גדולה, מדינה גדולה, בעברה לסוציאליזם, לא תדע למשוך אליה על-ידי "עזרה תרבותית ללא-פניות" את הלאום הקטן המדוכא באירופה? דווקא חופש ההיפרדות, שהחברים הפולנים *נותנים* למושבות, הוא שימשוך אל הברית עם המדינות הסוציאליסטיות הגדולות את הלאומים המדוכאים באירופה, שהם אמנם קטנים, אבל תרבותיים *ובעלי דרישות גדולות* מבחינה פוליטית; כי מדינה גדולה במשטר הסוציאליזם יהיה פירושה: כך וכך שעות-עבודה ביום *פחות*, כך וכך שכר-עבודה ביום יותר. ההמונים העמלים, המשתחררים מעול הבורגנות, *יימשכו* בכל כוחם אל ההתאגדות וההתלכדות עם האומות הסוציאליסטיות הגדולות והנאורות, לשם אותה "העזרה התרבותית", ובלבד שהמדכאים מאתמול לא יפגעו ברגש הכבוד העצמי הדמוקרטי המפותח מאוד אצל הלאום, שהיה מדוכא זמן רב, ובלבד שיתנו לו שוויון בכל, בכלל זה גם את זכות הבניה המדינית, את הזכות לנסות לבנות מדינה "משלו". "ניסיון" זה במשטר הקפיטליזם פירושו היה מלחמות, התבדלות, הסתגרות, אנוכיות צרה של לאומים קטנים מיוחסים (הולנד, שוויצריה). במשטר הסוציאליזם לא יסכימו ההמונים העובדים עצמם בשום מקום להסתגרות, מאותם הטעמים הכלכליים - הצרופים האמורים למעלה; אך רב-גוניות של הצורות הפוליטיות, חופש היציאה מתוך המדינה, הניסיון של בניית מדינה, כל זה - כל עוד לא תעלם כל מדינה בכלל - יהיה היסוד לחיים תרבותיים גבוהים, ערובה להחשת התהליך של התקרבות הלאומים והתמזגותם מרצונם הטוב.

החברים הפולנים המייחדים את המושבות ומעמידים אותן כניגוד ל"אירופה", שוקעים בסתירה עצמית כזו, ההורסת מיד את כל מבנה ההנמקה המוטעית שלהם.

7. מרכסיזם או פרודוניזם?

הסתמכותנו על יחסו של מרכס להפרדת אירלנד זכתה, כיוצאת מן הכלל, לתשובת חברינו הפולניים במישרין, לא בעקיפין, מה היא אפוא טענתם כנגד זה? לדעתם, אין "שום ערך" לאסמכתות על עמדת מרכס בשנים 1848-1871. הנימוק להצהרה מוחלטת ונזעמת זו הוא, ש"בעת ובעונה אחת" התנגד מרכס לשאיפת העצמאות של "הצ'כים", הסלבים הדרומיים וכד'.

ההנמקה היא זועפת מאוד, דווקא משום שהיא רופפת מאוד. אצל המרכסיסטים הפולנים יוצא, שמרכס היה, פשוט, הפכפכן, אשר "בעת ובעונה אחת" אמר דברים הסותרים זה את זה! הרי זה לא נכון בהחלט ולא מרכסיזם לגמרי. דווקא הדרישה לניתוח "קונקרטי", שהחברים הפולנים מעלים, *בלי לעשותו*, מחייבת אותנו לברר, אם היחס השונה של מרכס אל תנועות "לאומיות" קונקרטיות לא נבע מתוך השקפת-עולם סוציאליסטית *אחת ויחידה*.

כידוע צידד מרכס בזכות העצמאות של פולין מנקודת-ההשקפה של טובת הדמוקרטיה *האירופית* במלחמתה נגד כוחו והשפעתו - מותר לומר: נגד כוחו הכל-יכול והשפעתו הריאקציונית המכרעת - של הצאריזם. צדקתה של נקודת-השקפה זו קיבלה אישור עובדתי ומוחשי ביותר בשנת 1849, בזמן שהצבא הרוסי, צבא איכרים משועבדים, דיכא את ההתקוממות הלאומית המשחררת הדמוקרטית המהפכנית בהונגריה ומאז ועד מותו של מרכס, ואף אחר-כך, עד שנת 1890, בזמן שהייתה צפויה מלחמה ריאקציונית של הצאריזם בברית עם צרפת נגד גרמניה *הבלתי-אימפריאליסטית*, אך העצמאית מבחינה לאומית, היה אנגלס קודם-כל ויותר מכל בעד מלחמה בצאריזם, משום זה ורק משום זה היו מרכס ואנגלס נגד התנועה הלאומית של הצ'כים והסלבים הדרומיים. עיון במה שכתבו מרכס ואנגלס בשנים 1848-9 יוכיח לכל איש המתעניין במרכסיזם לא כדי לנער את חצנו ממרכסיזם, כי מרכס ואנגלס *הבדילו* אז באופן ישר וברור בין "עמים ריאקציוניים שלמים" המשמשים "צבאות-חלוץ" רוסיים באירופה, ובין "עמים מהפכניים": גרמנים, פולנים, מדיארים. זוהי עובדה. ועובדה זו צוינה *אז בלי ספק* בצורה נכונה: בשנת 1848 נלחמו העמים המהפכניים למען החופש, שאויבו הראשי היה הצאריזם, אך הצ'כים וכד' היו באמת עמים ריאקציוניים, משמרות-חלוץ של הצאריזם.

מה אומרת לנו אפוא דוגמה קונקרטית זו, שיש לבררה באופן *קונקרטי*, אם רצונך להיות נאמן למרכסיזם? רק זה : 1) שהאינטרסים של שחרור עמים אחדים גדולים באירופה עומדים למעלה מהאינטרסים של תנועת-שחרור הלאומים הקטנים; 2) שיש לתפוס את הדרישה לדמוקרטיה בקנה-מידה כל-אירופי - בימינו צריך לומר: בקנה-מידה עולמי, - ולא באופן מבודד.

יתר-על-כן, אין כאן אף שמץ של סתירה לאותו עקרון סוציאליסטי יסודי, שהפולנים שוכחים אותו ושמרכס היה נאמן לו תמיד: עם המדכא עמים אחרים אינו יכול להיות חופשי. אם המצב

המציאותי שלפניו עמד מרכס בתקופת ההשפעה המכרעת של הצאריזם על הפוליטיקה הבין-לאומית, יחזור שוב, למשל, בצורה כזו, שעמים אחדים יתחילו במהפכה סוציאליסטית (כמו שבשנת 1848 התחילו באירופה במהפכה בורגנית-דמוקרטית), ואילו עמים *אחרים* יהיו עמודי-התווך של הריאקציה הבורגנית, נצטרך גם אנו להיות בעד מלחמה מהפכנית נגד עמים ריאקציוניים אלה, כדי "לרמוס" אותם וכדי להרוס את כל עמדות-המשמר שלהם, בלי שים לב לכל תנועות לאומיות זעירות שהן. הרי שאין אנו צריכים כלל להשליך אחרי גבנו את דוגמאות הטקטיקה של מרכס , - כי לו עשינו כך והיה פירושו של דבר: להלכה להודות בתורת המרכסיזם ולמעשה לבעוט בה - אלא עלינו להפיק מתוך ניתוחן הקונקרטי לקח יקר-ערך בשביל העתיד. דרישות בודדות של הדמוקרטיה, ובכללן גם ההגדרה העצמית, אינן דבר-מה מוחלט, אלא *חלק זעיר* של תנועה *עולמית* דמוקרטית כללית (בימינו: סוציאליסטית כללית). אפשר, שבמקרים קונקרטיים בודדים יהיה החלק הזעיר בסתירה אל הכולל, אז יש לשלול את החלק. אפשר, שהתנועה הרפובליקנית באחת המדינות אינה אלא כלי-שרת לקנוניה קלריקלית או פיננסית-מונרכית של ארצות אחרות - אז צריכים אנו *לא* לתמוך בתנועה קונקרטית זו, אבל מגוחך יהיה על יסוד זה להשמיט מן התוכנית של הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית את סיסמת הרפובליקה.

איך נשתנה למעשה המצב הקונקרטי מהשנים 1871-1848 עד לשנים 1916-1898 (אני מסמן את ציוני-הדרכים החשובים ביותר של האימפריאליזם, בתור תקופה: מן המלחמה האימפריאליסטית הספרדית-האמריקנית עד המלחמה האימפריאליסטית האירופית)? גלוי וידוע כי הצאריזם חדל בלי ספק להיות המבצר הראשי של הריאקציה, ראשית, מפני היותו נתמך על-ידי הקפיטל הפיננסי הבין-לאומי, בייחוד על-ידי צרפת; שנית, בעקבות שנת 1905. שיטת המדינות הלאומיות הגדולות - הדמוקרטיות של אירופה - נשאה אז דמוקרטיה וסוציאליזם לעולם כולו על אף הצאריזם[3]. מרכס ואנגלס לא הגיעו לראות את האימפריאליזם בחייהם. כעת נתהוותה שיטה של קומץ (5-6 במספר) מעצמות אימפריאליסטיות "גדולות", שכל אחת מהן מדכאת לאומים זרים, ובו בזמן משמש דיכוי זה כאחד המקורות לעיכוב מלאכותי של מפלת הקפיטליזם, של תמיכה מלאכותית באופורטוניזם ובסוציאל-שוביניזם של האומות האימפריאליסטיות השליטות בעולם. בימים ההם הייתה הדמוקרטיה של מערב-אירופה, משחררת האומות הגדולות ביותר, פועלת נגד הצאריזם, המנצל למטרות הריאקציה את התנועות הלאומיות הקטנות הנבדלות. ואילו כיום *ברית* כרותה בין האימפריאליזם הצאריסטי ובין האימפריאליזם האירופי, הקפיטליסטי המתקדם, והברית הזאת, המיוסדת על דיכוי כללי של שורת לאומים, ניצבת בפני פרוליטריון סוציאליסטי, המפולג לחלק שוביניסטי, "סוציאל-אימפריאליסטי", ולחלק מהפכני.

הנה זהו השינוי הקונקרטי של המצב, שהסוציאל-דמוקרטים הפולנים מעלימים עיניהם ממנו, בניגוד להבטחתם להיות קונקרטיים! מכאן גם השינוי הקונקרטי באופן השימוש באותם עקרונות סוציאליסטיים עצמם: *אז* היו מכוונים בראש וראשונה "נגד הצאריזם" (ונגד אילו תנועות לאומיות-זעירות המנוצלות *על-ידי הצאריזם* בכיוון אנטי-דמוקרטי) ובעד עמי המערב, הלאומים-הגדולים המהפכניים. עתה נגד החזית המאוחדת, המיושרת, של המעצמות האימפריאליסטיות, של הבור-גנות האימפריאליסטית ושל הסוציאל-אימפריאליסטים, *ובעד* תמיכה *בכל* התנועות הלאומיות המתמרדות נגד האימפריאליזם ובעד ניצולן לטובת המהפכה הסוציאליסטית. ככל שמלחמת הפרולטריון נגד החזית האימפריאליסטית הכללית היא עתה *צרופה* יותר, כן, כמובן, חיוני יותר, העיקרון הבין-לאומי: "עם המדכא עמים זרים אינו יכול להיות חופשי".

בשם המהפכה הסוציאליסטית, שהובנה באופן דוקטרינרי, העלימו הפרודוניסטים עיניהם מהתפקיד הבין-לאומי של פולין וניערו את חצנם מהתנועות הלאומיות. באותה רוח דוקטרינרית עצמה נוהגים הסוציאל-דמוקרטים הפולניים, *המפלגים* את החזית הבין-לאומית של המלחמה בסוציאל-אימפריאליסטים, בעזרם, אובייקטיבית, לאלה האחרונים על-ידי היסוסים בשאלת הסיפוחים. כי דווקא החזית הבין-לאומית של המלחמה הפרולטרית שינתה את עמדתה הקונקרטית ביחס ללאומים הזעירים: אז (1871-1848) היה ערך ללאומים הזעירים כבעלי-ברית אפשריים, אם של "הדמוקרטיה המערבית" והעמים המהפכניים, ואם של הצאריזם; ואילו כיום (1914-1898) אבד ערכם של הלאומים הזעירים; ערכם עתה – כאחד המקורות המזינים את הטפיליות, וממילא גם את הסוציאל-אימפריאליזם של "אומות המעצמות הגדולות". אין חשיבות

---

[3] ריאזנוב פירסם ב"ארכיון לתולדות הסוציאליזם" של גרינברג (I,1915) מאמר מעניין מאוד של אנגלס משנת 1866 בשאלה הפולנית. אנגלס מדגיש את הנחיצות שישנה לפרוליטריון להודות בעצמאות הפוליטית וב"הגדרה העצמית" (Right to dispose of itself) של הלאומים הגדולים והעצומים באירופה, בציינו את אי-ההגיון שב"עקרון הלאומים" (בייחוד בשימושו הבונפרטי), כלומר- בעיקרון המשווה כל לאום פעוט אל האומות הגדולות הללו. "רוסיה" - אומר אנגלס - "מחזיקה בידה כמות עצומה של קניין גנוב" (זאת אומרת - של לאומים משועבדים), שתצטרך להשיבו ביום הפירעון". גם הבונפרטיזם וגם הצאריזם *מנצלים* את התנועות הלאומיות הזעירות *לטובתם*, נגד הדמוקרטיה האירופית.

בכך שחלק החמישים או חלק המאה של הלאומים הזעירים יגיע לידי שחרור; אכן, חשוב הדבר, שבעטיין של סיבות אובייקטיביות, התפלג הפרולטריון בתקופה האימפריאליסטית לשני מחנות בין-לאומיים, שמהם אחד מושחת על-ידי הפירורים הנופלים מעל שולחן הבורגנות של המעצמות הגדולות - הנלקטים גם מהניצול , הכפול והמשולש של הלאומים הזעירים - והמחנה האחר אינו יכול להשתחרר בעצמו, אם לא ישחרר את הלאומים הזעירים, אם לא יחנך את ההמונים ברוח אנטי-שוביניסטית, זאת אומרת – אנטי-סיפוחית , זאת אומרת - ברוח "ההגדרה העצמית".

מן הצד הזה של העניין, הצד החשוב ביותר, מעלימים החברים הפולנים עיניהם, והם רואים את הדברים *לא* מן העמדה המרכזית בתקופת האימפריאליזם, לא מבחינת מציאותם של שני מחנות בתוך הפרולטריון הבין-לאומי.

והנה עוד דוגמאות מוחשיות לפרודוניזם שלהם: 1) היחס אל המרד האירלאנדי של שנת 1916, שעליו ידובר להלן; 2) ההודעה בהנחות (בסוף סעיף II, 3), כי שום דבר אינו צריך להאפיל על סיסמת המהפכה הסוציאליסטית. הרי זה רעיון אנטי-מרכסיסטי גמור, שאפשר כביכול "להאפיל" על סיסמת המהפכה הסוציאליסטית, אם נשלב אותה בעמדה עקבית-מהפכנית בכל שאלה אחרת, ובכלל זה גם בשאלה הלאומית.

את התוכנית שלנו רואים הסוציאל-דמוקרטים הפולנים כ"רפורמיסטית-לאומית". הקבילו-נא את שתי ההצעות המעשיות : 1) בעד אוטונומיה (ההנחות הפולניות III, 4 ו- 2) בעד חופש ההיפרדות. הרי בזה ורק בזה נבדלות התוכניות שלנו! והלא ברור, שרפורמיסטית היא דווקא התוכנית הראשונה, ולא השניה! תיקון רפורמיסטי הוא שינוי שאינו חותר תחת יסודות השלטון של המעמד השליט ואינו אלא ויתור מצד אותו מעמד השומר על שלטונו. שינוי מהפכני חותר תחת יסוד השלטון. היסוד הרפורמיסטי בתוכנית הלאומית *אינו* מבטל את *כל* זכויות-היתר של האומה השלטת, *אינו* יוצר שוויון-זכויות מלא, *אינו* מבער את *כל* סוגי הדיכוי הלאומי. הלאום "האוטונומי" אינו שווה בזכויותיו לאומת המעצמה הגדולה; וודאי שהחברים הפולנים היו מבחינים בכך, לולא העלימו עיניהם בעקשנות (ניגון "האקונומיסטים" הישנים שלנו) מניתוח המושגים וההגדרות הפוליטיים. נורווגיה האוטונומית, בהיותה חלק משוודיה, נהנתה עד שנת 1905 מאוטונומיה רחבה ביותר, אבל לא הייתה שווה בזכויותיה לשוודיה. רק היפרדותה הגמורה גילתה והוכיחה את שוויון זכויותיה *למעשה* (דרך אגב - נוסיף במאמר מוסגר - דווקא היפרדות חופשית זו יצרה בסיס להתקרבות אמיצה יותר, דמוקרטית יותר, מיוסדת על שוויון-הזכויות). כל זמן שנורווגיה הייתה רק אוטונומית, הייתה לאריסטוקרטיה השוודית זכות יתרה *אחת*, וזכות-יתר זו לא "הוחלשה" (מהותו של הרפורמיזם היא *בהחלשת* הרע, ולא בהשמדתו), אלא *סולקה לגמרי* על-ידי ההיפרדות (הסימן היסודי של המהפכניות בתוכנית).

וכאן המקום לומר : האוטונומיה, שהיא רפורמה, שונה מבחינה עקרונית מחופש-ההיפרדות, שהוא אמצעי מהפכני. בזה אין ספק. ואולם רפורמה - כידוע - היא לעתים קרובות רק צעד לקראת מהפכה. כי האוטונומיה היא שמאפשרת ללאום, המוחזק בעל-כורחו בתוך גבולות מדינה מסוימת, לכונן בשלמות את מעמדו כלאום, לאסוף את כוחותיו, להכירם, לארגנם, לבחור את שעת-הכושר המתאימה *להודעה*... ברוח "הנורווגית": אנו, הסיים האוטונומי של לאום פלוני או של חבל אלמוני, כגון, של פולין, מצהירים בזה, שהקיסר של כל רוסיה חדל להיות מלך פולין וכד'. על זה נוהגים "להשיג": שאלות כאלה נפתרות במלחמות, ולא בהצהרות. אמנם כן: ברוב הגדול של המקרים נפתר הדבר במלחמות (כשם ששאלות צורת השלטון של המדינות הגדולות נפתרות ברוב המקרים רק במלחמות ובמהפכות), אבל כדאי לחשוב קצת, אם הגיונית היא "השגה" *מעין זו* כלפי תוכנית פוליטית של מפלגה מהפכנית? האם אנו מתנגדים למלחמות ולמהפכות *למען* הצודק והמועיל לפרולטריון, *למען* הדמוקרטיה ולמען הסוציאליזם?

"אבל הרי איננו יכולים להצדיק מלחמה בין עמים גדולים, רציחת עשרים מיליון בני אדם לשם שחרור מפוקפק של לאום קטן שכל אוכלוסייתו אינה עולה אולי על 10-20 מיליון נפש!" וודאי שאיננו יכולים! אבל לא משום שאנו משליכים מתוך התוכנית שלנו את השוויון הלאומי המלא אלא משום שיש לשעבד את טובת הדמוקרטיה של ארץ *אחת* לצורכי הדמוקרטיה של ארצות *אחדות* ושל *כל* הארצות. נתאר לנו, שבין שתי מונרכיות גדולות, באמצע, נמצאת אחת קטנה, שמלכה קשור בקשר משפחה ובקשרים אחרים עם מלכי שתי הארצות השכנות. נתאר לנו עוד שהכרזה על רפובליקה בארץ הקטנה, גירוש המלך *שלה*, היו מביאים למעשה לידי מלחמה בין שתי הארצות השכנות הגדולות בגלל הקמת מלך זה או אחר בארץ הקטנה. אין ספק, שכל הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית, וכן החלק האינטרנציונליסטי האמיתי של הסוציאל-דמוקרטיה באותה ארץ קטנה, יהיו במקרה זה *נגד המרת המונרכיה ברפובליקה*. המרת מונרכיה ברפובליקה - אינה בגדר מושכל ראשון אלא אחת מהדרישות הדמוקרטיות, הכפופות לאינטרסים של הדמוקרטיה

(ועוד יותר, כמובן, לאינטרסים של הפרולטריון הסוציאליסטי) בכללותה. וודאי מקרה כזה לא היה מעורר אף צל של חילוקי-דעות בין הסוציאל-דמוקרטים של הארצות השונות. אבל אם על סמך זה היה קם איזה סוציאל-דמוקרט ומציע להשמיט מן התוכנית של הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית את סיסמת-הרפובליקה בכלל, - היו חושבים אותו בוודאי למשוגע. היו אומרים לו: אף-על-פי-כן אין לשכוח את ההבדל ההגיוני היסודי *שבין היוצא-מן-הכלל ובין הכלל.*

משל זה מקרב אותנו, במקצת מצד אחר, אל שאלת החינוך *האינטרנציונליסטי* למעמד-הפועלים. חינוך זה, - שבדבר נחיצותו וחשיבותו החיונית לא ייתכנו כל חילוקי-דעות בחוג השמאליים הצימרוולדיים - היכול חינוך זה להיות *למעשה שווה בכל פרטיו* בתוך אומות גדולות ומדכאות ובתוך אומות קטנות ומדוכאות? בתוך אומות מספחות ובתוך אומות מסופחות?

ברור, שלא. הדרך אל המטרה האחת: אל שוויון-זכויות מלא, אל התקרבות גמורה ואל התמזגות עתידה של כל הלאומים הולכת כפי שרואים בעין, במשעולים קונקרטיים שונים, - כמו, למשל, הדרך אל נקודה הנמצאת באמצע הדף הזה פונה שמאלה מקצהו האחד של הדף וימינה מקצהו השני. אם סוציאל-דמוקרט בן אומה גדולה מדכאת, מספחת, המאמין בכלל בעקרון התמזגות הלאומים, ישכח אף לרגע, שניקולאי השני "שלו", שווילהלם, ג'ורג', פואנקרה "שלו" וכד' *גם הם בעד התמזגות* עם אומות קטנות (בדרך סיפוחים) - ניקולאי השני הוא בעד "התמזגות" עם גליציה, ווילהלם השני בעד "התמזגות" עם בלגיה וכו', - הרי סוציאל-דמוקרט כזה יהיה דוקטרינר מגוחך להלכה, ומסייעו של האימפריאליזם למעשה.

מרכז-הכובד של החינוך האינטרנציונליסטי לפועלים בארצות המדכאות, בעל-כורחו צריך להיות בהטפה ובהיאבקות למען חופש ההיפרדות של הארצות הקטנות. בלי זה *אין* אינטרנציונליזם. אנו רשאים ומחויבים להתייחס אל כל סוציאל-דמוקרט בן אומה מדכאת, *שאינו* עוסק בהטפה כזו, כאל אימפריאליסט ומנוול. זוהי דרישה מוחלטת, אף אם *מקרה* ההיפרדות יהיה אפשרי ו"בר-ביצוע" לפני בוא הסוציאליזם רק כאחד מאלף מקרים.

אנו מחויבים לחנך את הפועלים ברוח "האדישות" אל הבדלי-לאום. ודאי שכך. אבל לא ברוח האדישות של *הספחנים.* בן אומה מדכאת חייב להיות "אדיש" לשאלה, אם הלאומים הקטנים שייכים למדינה *שלו או למדינה השכנה,* או להם לעצמם, בהתאם לנטיותיהם: בלי "אדישות" כזה *אין* הוא סוציאל-דמוקרט. כדי שיהיה אדם סוציאל-דמוקרט-אינטרנציונליסט, עליו לחשוב לא על אומתו בלבד, אלא להעמיד *למעלה* ממנה את האינטרסים של הכל, חירותם הכללית ושוויון-זכויותיהם. "*להלכה*" מודים בזה הכל, אך למעשה יש מגלים אדישות ספחנית דווקא. כאן שורש הרע.

והיפוכו של דבר. סוציאל-דמוקרט של אומה קטנה צריך לשים את מרכז-הכובד של הטפתו במילה *הראשונה* של נוסחתנו הכללית: "*התאחדות-מרצון*" של הלאומים. יכול הוא, מבלי להפר את חובותיו כאינטרנציונליסט, להיות *גם* בעד העצמאות המדינית של אומתו, *גם* בעד הכללתה בתוך המדינה השכנה א, ב, ג וכו', אלא שבכל המקרים עליו להתייצב *נגד* קטנות-המוח הלאומית-הזעירה, נגד ההסתגרות, ההתבדלות, עליו לתת את דעתו על השלם והכללי, על שעבוד טובתו של הפרט לטובתו של הכלל.

אנשים שלא התעמקו בשאלה זו, מוצאים "סתירה" בדבר, שסוציאל-דמוקרטים של אומות מדכאות יעמדו בכל תוקף על "חופש *ההיפרדות*", וסוציאל-דמוקרטים של לאומים מדוכאים - על "חופש *ההתאחדות*".

אבל עיון כלשהו דיו להראות, שאין כל דרך *אחרת* מן המצב *הנוכחי* אל הבין-לאומיות, אל התמזגות הלאומים. אין כל דרך אחרת אל מטרה זו ולא תוכל להיות.

ובזאת אנו באים אל המצב *המיוחד* של הסוציאל-דמוקרטיה ההולנדית והפולנית.

8. הצד המיוחד והצד הכללי בעמדתם של הסוציאל-דמוקרטים האינטרנציונליסטים ההולנדים והפולנים

אין שמץ של ספק בכך, שהמרכסיסטים ההולנדים והפולנים, המתנגדים להגדרה העצמית, הם מן היסודות המהפכניים והאינטרנציונליסטים המעולים של הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית. מה טעם אפוא, ששיקוליהם התיאורטיים אינם, כפי שראינו, אלא סבך גמור של טעויות? אין אף רעיון כללי אחד נכון, אין כלום, חוץ מן "אקונומיזם אימפריאליסטי"!

הדבר מוצא את ביאורו לא בתכונות סובייקטיביות רעות מיוחדות לחברים ההולנדים והפולנים, כי אם בתנאים האובייקטיביים *המיוחדים* לארצותיהם. שתי הארצות: 1) הן קטנות וחסרות-ישע ב"מערכת" המעצמות הגדולות של ימינו; 2) מבחינה גיאוגרפית הן שוכנות בין טורפים אימפריאליסטיים כבירי-כוח, המתחרים זה בזה באופן חריף ביותר (אנגליה וגרמניה; גרמניה ורוסיה); 3) בשתיהן חזקים עד מאוד הזיכרונות והמסורות מימים, שהן עצמן היו "מעצמות גדולות"; הולנד הייתה מעצמה קולוניאלית גדולה, חזקה מאנגליה , פולין הייתה מעצמה גדולה, תרבותית יותר וחזקה יותר מרוסיה ופרוסיה; 4) שתיהן שמרו עד עכשיו על זכויות-היתר שבדיכוי עמים זרים: הבורגני ההולנדי שולט בהודו ההולנדית רבת העושר והאציל הפולני מדכא את ה"חלוף" [הפועל החקלאי המשועבד] האוקראיני והבלורוסי; הבורגני הפולני - את היהודי וכדו'.

תכונה מיוחדת כזו הכלולה בצירופם של ארבעת התנאים המיוחדים הללו, אין למצוא במצבן של אירלנד, פורטוגל (היא הייתה פעם כבושה בידי ספרד) , אלזס, נורווגיה, פינלנד, אוקראינה, במצבו של החבל הלטבי, הבלורוסי ורבים כיוצא בהם. ואולם כל עיקרו של העניין הוא בתכונה מיוחדת זו! בשעה שהסוציאל-דמוקרטים ההולנדים והפולנים טוענים נגד ההגדרה העצמית, בהביאם נימוקים *כלליים*, כלומר, נימוקים הנוגעים לאימפריאליזם בכלל, לסוציאליזם בכלל, לדמוקרטיה בכלל, לשעבוד הלאומי בכלל, אתה מוצא אצלם שגיאה רודפת שגיאה, בפועל ממש. אך אם רק נסיר את *הקליפה* המשובשת הזאת של נימוקים כלליים ונראה את מהות הדבר מבחינת אותה התכונה המיוחדת שבתנאים *המיוחדים* להולנד ולפולין, ועמדתן המיוחדת תיעשה *מובנת* וחוקית לגמרי. אפשר לומר, בלי חשש של פרדוכסליות, שבשעה שהמרכסיסטים ההולנדיים והפולניים מדברים בקצף על השפתיים נגד ההגדרה העצמית, הרי הם אומרים לא לגמרי מה שהם רוצים לומר, או במלים אחרות: הם רוצים לומר לא בדיוק מה שהם אומרים[4].

דוגמה אחת הבאנו כבר בהנחותינו. גורטר הוא נגד ההגדרה העצמית של ארצו *הוא*, אבל *בעד* ההגדרה העצמית של הודו ההולנדית המדוכאת על-ידי האומה "שלו"! הייפלא הדבר, שאנו רואים אותו כאינטרנציונליסט ישר-לב וכחבר-לדעה קרוב אלינו, יותר משאנו רואים את האנשים המודים בהגדרה עצמית סתם - מן השפה ולחוץ, סתם, בצביעות - כמו קאוטסקי אצל הגרמנים, וכמו טרוצקי ומרטוב אצלנו? מתוך העקרונות הכלליים והיסודיים של המרכסיזם נובעת ללא ספק החובה להיאבק לחופש היפרדותם של הלאומים המדוכאים מידי "אומתי שלי", אך אין נובעת מתוכם כלל הנחיצות להעמיד בראש-פינה את עצמאותה של הולנד דווקא, הסובלת ביותר מהסתגרות צרה, נוקשה, שואפת בצע, מקהה את הלב: יבער-נא כל העולם כולו באש, לא איכפת לנו, בקתתנו עומדת מן הצד, "אנו" שבעי-רצון בשלל הישן שלנו וב"שיירים" העשירים שלנו, זו הודו ההולנדית, כל השאר אינו נוגע "לנו" ולא כלום!

דוגמה אחרת. קרל רדק, סוציאל-דמוקרט פולני, שקנה לו זכות גדולה מיוחדת במלחמתו העזה לאינטרנציונליזם בסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית בתחילת המלחמה, מתקומם בכל עוז במאמרו "זכות הלאומים להגדרה עצמית" ("Lichtstrahlen", ירחון רדיקאלי-שמאלי, שנאסר על-ידי הצנזורה הפרוסית, נערך על-ידי י. בורכהרדט, 5 בדצמבר 1915, שנה שלישית, מס' 3) נגד ההגדרה העצמית, בהסתמכו, דרך אגב, *רק* על בני-סמך הולנדים ופולנים, ובהביאו בתוך השאר נימוק כזה: ההגדרה העצמית מטפחת את הרעיון, "כאילו מחובתה של הסוציאל-דמוקרטיה לתמוך בכל מאבק למען עצמאות".

מבחינת התיאוריה *הכללית* מעורר נימוק זה התמרמרות, כי הוא בלתי-הגיוני בהחלט: ראשית, אין במציאות ואין יכולה להיות כל דרישה דמוקרטית חלקית שלא תגרור אחריה שימוש-לרעה, אם החלקי שבה לא ישועבד לכללי; איננו מחויבים לתמוך "בכל" מאבק לעצמאות, ולא "בכל" תנועה רפובליקנית או אנטי-כמרית. שנית, אין במציאות ואין יכולה להיות *שום* נוסחה למאבק נגד הדיכוי הלאומי, שלא יהיה בה "אותו חסרון". רדק בעצמו ב- "Berner tagwacht" השתמש בנוסחה (1915, מס' 253): "נגד סיפוחים חדשים וישנים". כל לאומן פולני "יסיק" בצדק מתוך נוסחה זו: "פולין היא סיפוח, אני נגד סיפוח, זאת אומרת - אני בעד עצמאותה של פולין". וכן, רוזה לוכסמבורג, זכורני במאמר בשנת 1908, הביעה דעה, שדיה הנוסחה: "נגד דיכוי לאומי". אבל כל לאומן פולני יאמר - *ובצדק גמור*, - שסיפוח הוא אחת הצורות של דיכוי לאומי, *ולפיכך*, וכו'.

אולם קחו-נא, במקום הנימוקים הכלליים האלה, את התנאים המיוחדים של פולין: עצמאותה *כיום* "אינה ניתנת להגשמה" בלי מלחמות או מהפכות. לשאוף למלחמה כל-אירופית אך ורק לשם

[4] נזכיר, שבהצהרה הצימרוולדית שלהם *הודו כל* הסוציאל-דמוקרטים הפולנים בהגדרה עצמית *בכלל*, רק בניסוח שונה במקצת.

הקמת עצמאותה של פולין - הווה אומר להיות לאומן מן הטיפוס הגרוע ביותר, זאת אומרת - להעדיף את טובתם של מספר-פולנים לא-גדול על טובתם של מאות מיליוני אנשים, הניזוקים במלחמה, והרי זה טיבם של ה"פרקים" (האגף הימני של פ.פ.ס.), שהנם סוציאליסטים רק מן השפה ולחוץ, ואשר פי אלף מהם צודקים הסוציאל-דמוקרטים הפולנים. מי שמעלה את הסיסמה של עצמאות פולין *עכשיו*, בתנאי היחס ההדדי *הנוכחי* של המעצמות האימפריאליסטיות *השכנות*, הרי זה אינו אלא רודף אוטופיה, בפועל ממש, הרי זה שוקע בלאומנות צרה, ושוכח את תנאי המהפכה האירופית או, לכל הפחות, את תנאי המהפכה הרוסית והגרמנית. כשם שהעלאת הסיסמה של חופש האיגוד ברוסיה בשנים 1908-1914, כסיסמה בפני עצמה, לא הייתה אלא רדיפה אחרי אוטופיה, תוך סיוע אובייקטיבי למפלגת-הפועלים הסטוליפינית (כיום המפלגה הפוטרסובית-הגבוזדייבית, מה שבעצם היינו הך). ובכל-זאת הרי שיגעון הוא להוציא מן התוכנית של הסוציאל-דמוקרטיה את דרישת חופש האיגוד בכלל!

הדוגמה השלישית - והיא, סבורני, החשובה ביותר. בהנחות הפולניות (III בסוף סעיף 2) קוראים אנו דברים כנגד הרעיון של מדינת-חיץ פולנית עצמאית, כי זוהי "אוטופיה ריקה של קבוצות קטנות חסרות-אונים. לו נתגשם הרעיון, והיה פירושו של דבר - יצירת שבר-מדינה פולני קטן, שיהא בעצם אך מושבה צבאית של קבוצה זו או זו מהמעצמות הגדולות, כלי-משחק ביד האינטרסים הצבאיים והכלכליים שלהם, שטח-ניצול של הון זר, שדה-קרב במלחמות העתידות לבואן. כל זה *נכון מאוד כלפי* הסיסמה של עצמאות פולין *עכשיו*, כי אפילו מהפכה בפולין לבדה לא תשנה כאן כלום, ואילו תשומת-הלב של המוני הפועלים תהיה מוסחת על-ידי כך *מן העיקר*: מן הקשר שבין מלחמתם ובין מלחמת הפרולטריון הרוסי והגרמני. אין זה פרדוכס, אלא עובדה היא, שהפרולטריון הפולני, בתור פרולטריון, יכול לסייע עתה לעניין הסוציאליזם והחופש, בכלל זה גם לעניין החופש הפולני, רק במלחמה *משותפת* עם הפרולטריונים של הארצות השכנות, נגד הלאומנים *הפולניים-צרי-הלב*. אי-אפשר לשלול את הזכות ההיסטורית הגדולה של הסוציאל-דמוקרטים הפולנים במלחמתם נגד אלה האחרונים.

אבל אותם הנימוקים עצמם, הנכונים מבחינת התנאים *המיוחדים* של פולין בתקופה *הנוכחית*, הם בלתי-נכונים בהחלט בצורה *כללית* זו שניתנה להם. כל עוד תהיינה מלחמות תהיה פולין תמיד שדה-קרב במלחמות שבין גרמניה לרוסיה. אין זה אפוא נימוק נגד חופש פוליטי גדול יותר (וממילא, בגד עצמאות פוליטית) בתקופות שבין מלחמה למלחמה. הוא הדבר גם ביחס לסברה על הניצול בידי הון זר, על התפקיד של כלי-משחק בידי אינטרסים זרים. הסוציאל-דמוקרטים הפולנים אינם יכולים להעלות עתה את הסיסמה של עצמאות פולין, כי כפרולטרים-אינטרנציונליסטים אין הפולנים יכולים לעשות *כלום* לשם זה, בלי לשקוע, כדוגמת ה"פרקים", בשירות שפל *לאחת* מן המונרכיות האימפריאליסטיות.

ואולם בשביל הפועלים הרוסים והגרמנים *אין* זה "היינו-הך", אם יהיו שותפים לסיפוחה של פולין (ואת אומרת - לחינוך הפועלים והאיכרים הרוסים והגרמנים ברוח העבדות המנוולת ביותר, ברוח ההשלמה עם התפקיד של תליין לעמים זרים) או שפולין תהיה עצמאית.

הרי זה מצב מסובך מאוד, בלי ספק, אבל יש מוצא ממנה המאפשר לכל השותפים להישאר אינטרנציונליסטים: לסוציאל-דמוקרטים הרוסים והגרמנים, כי ידרשו "חופש-ההיפרדות" ללא-תנאי בשביל פולין; לסוציאל-דמוקרטים הפולנים, כי ייאבקו לאחדות המלחמה הפרולטרית בארץ הקטנה ובארצות הגדולות, בלי להעלות את הסיסמה של עצמאות פולין בשביל התקופה הנוכחית או הזמן הנוכחי.

9. מכתבו של אנגלס אל קאוטסקי

בחוברת "הסוציאליזם והפוליטיקה הקולוניאלית" (ברלין 1907) פרסם קאוטסקי, שעדיין היה אז מרכסיסט, מכתב מאת אנגלס אליו מיום ה- 12 בספטמבר 1882, ועניין רב במכתב זה לגבי השאלה המעסיקה אותנו ; הנה החלק העיקרי של המכתב:

"סבורני, שהארצות שהן מושבות ממש, כלומר - הארצות התפוסות בידי אוכלוסים אירופיים, קנדה, ארץ-הכף, אוסטרליה, כולן תהיינה עומדות ברשות עצמן; ואילו הארצות שהן רק כפופות, המאוכלסות ילידים, הודו, אלג'יר, המושבות ההולנדיות, הפורטוגליות והספרדיות, אותן יצטרך הפרולטריון לקבל לפי שעה לרשותו כמו שהן ולהביאן במהירות הגדולה ביותר לידי עמידה ברשות עצמן, כיצד יתפתח תהליך זה בעליל, קשה לומר. הודו תחולל אולי מהפכה, הדבר קרוב אפילו לוודאי, וכיון שהפרולטריון המשתחרר אי-אפשר לו לעורר מלחמות קולוניאליות, יצטרך להשלים

עם המצב, וכמובן לא יעבור הדבר בלי הרס וחורבן. אבל דברים מעין אלה כרוכים בכל המהפכות. אותו דבר עלול להתרחש גם במקומות אחרים, למשל באמריקה ובמצרים, *ובשבילנו* יהיה זה, בלי ספק, הטוב ביותר. לפנינו תהיה רבה העבודה אצלנו בבית. לאחר שיקום ארגונה החדש של אירופה ואמריקה הצפונית, ייווצר בזה כוח עצום כל-כך ויהיה בו מופת רב כל-כך, שהארצות הציוויליזציוניות-למחצה ייגררו אחרינו מאליהן; עצם הצרכים הכלכליים בלבד יפעלו בכיוון זה. מה הם השלבים הסוציאליים והפוליטיים שהארצות האלו תצטרכנה לעבור עד שתגענה לידי ארגון סוציאליסטי? סבורני, שבנידון זה אין אנו יכולים להעלות אלא השערות פורחות באוויר. רק דבר אחד אינו מטל בספק: הפרולטריון עטור-הניצחון אי-אפשר לו לכפות על שום עם זר כל מתת-אושר בעל כורחו בלי לחתור בזה תחת יסודות הניצחון שלו עצמו. כמובן, בזה איננו כוללים כל-עיקר מלחמות-הגנה לסוגיהן השונים.

אנגלס אינו מניח כלל, שהצד "הכלכלי" יסלק מאליו ובמישרין את כל הקשיים. התמורה הכלכלית תעורר את כ ל העמים *לפנות אל* הסוציאליזם, אך עם זה אפשריות גם מהפכות - נגד המדינה הסוציאליסטית - ומלחמות. ההסתגלות של הפוליטיקה אל כלכלה תתרחש בהכרח, אבל לא בבת אחת, לא בדרך חלקה ופשוטה, לא במישרין. כדבר "שאינו מוטל בספק", מביא אנגלס רק את העיקרון, האינטרנציונליסטי בהחלט, שהוא משתמש בו ביחס *לכל* "העמים הזרים", כלומר - לא רק לקולוניאליים: לכפות עליהם אושר בעל-כורחם - זאת אומרת לחתור תחת ניצחון הפרולטריון.

הפרולטריון לא ייעשה קדוש ומבוטח מטעויות וחולשות, רק על-ידי זה בלבד שיחולל מהפכה סוציאליסטית. אבל השגיאות האפשריות (וגם האינטרסים של שאיפת-הנאה - ניסיונות להתיישב על גבו של הזר) יביאוהו בהכרח לידי הכרת האמת הזאת.

אנו, הצימרוולדיים השמאליים, משוכנעים כולנו בדבר, כשם שהיה משוכנע בו, למשל, גם קאוטסקי, לפני שפנה בשנת 1914 מן המרכסיזם אל הגנת השוביניזם, - היינו שהמהפכה הסוציאליסטית אפשרית בהחלט בעתיד *הקרוב ביותר*, "מהיום ולמחר", כמו שהתבטא פעם אותו קאוטסקי בעצמו. האנטיפטיות הלאומיות לא תעלמנה במהרה כל-כך; האיבה - הטבעית לגמרי - אצל לאום מדוכא כלפי מדכאו תתקיים משך זמן-מה; היא תתנדף רק *אחרי* ניצחון הסוציאליזם, *ואחרי* התקנת יחס דמוקרטי גמור בין הלאומים. אם רוצים אנו להיות נאמנים לסוציאליזם, עלינו לעסוק כבר מעכשיו בחינוך-ההמונים ברוח אינטרנציונליסטית, מה שאי-אפשר לעשות בקרב האומות המדכאות, בלי הטפה לחופש היפרדותן של האומות המדוכאות.

10. ההתקוממות האירלנדית של שנת 1916

ההנחות שלנו נכתבו לפני התקוממות זו, הראויה לשמש חומר לבדיקת ההשקפות התיאורטיות. השקפותיהם של מתנגדי ההגדרה העצמית מביאות לידי מסקנה, שחיוניותם של הלאומים הזעירים המדוכאים על-ידי האימפריאליזם כבר נתדלדלה, ואין הם יכולים למלא שום תפקיד נגד האימפריאליזם, והתמיכה בשאיפותיהם הלאומיות הצרופות לא תועיל במאומה וכד'. ניסיון המלחמה האימפריאליסטית של שנות 1916-14 סותר בעליל כל מסקנות שכאלה.

תקופת המלחמה הייתה תקופת משברים לאומות של אירופה המערבית, לכל האימפריאליזם. כל משבר זורה הלאה את המוסכמות, קורע את הקרומים החיצוניים, מטאטא את כל אשר עבר זמנו, חושף מניעים וכוחות עמוקים יותר. מה אפוא חשף המשבר מבחינת התנועה של העמים המדוכאים? במושבות מצינו שורת ניסיונות של התקוממויות, אשר האומות המדכאות התאמצו, כמובן, להעלים אותן, בעזרת הצנזורה הצבאית. אף-על-פי-כן ידוע, שהאנגלים עשו שפטים אכזריים בצבאותיהם ההודיים בסינגפור, שמרדו בהם, ידוע, שבאנאם [=וויטנאם] הצרפתית (עיין עיתון "נשה סלובו" [=המילה שלנו]) ובקמרון הגרמנית (עיין בחוברת של יוניוס) היו ניסיונות למרידה; שבאירופה, הייתה, מצד אחד, התקוממות של אירלנד, ובעונשי-מוות דיכאו אותה האנגלים "אוהבי החופש", אשר לא העיזו למשוך את האירלנדים אל חובת עבודת-הצבא הכללית; ומצד שני, דנה הממשלה האוסטרית למוות את צירי הסיים הצ'כי ב"עוון בגידה", ועל אותו "פשע" השמידה בירייה גדודים צ'כיים שלמים.

וודאי שרשימה זו רחוקה מלהיות שלמה. אך גם היא מוכיחה, ששביבי-אש של מרידות לאומיות לרגל משבר האימפריאליזם התלקחו גם במושבות *וגם* באירופה, שהסימפטיות והאנטיפטיות הלאומיות הראו את כוחן על אף האיומים הדרקוניים ואמצעי-העונש החמורים. והרי משבר האימפריאליזם היה עוד רחוק משיא התפתחותו: עצמתה של הבורגנות האימפריאליסטית עדיין לא נתערערה (מלחמה "עד לאפיסת הכוחות" עלולה להביא לידי כך, אבל עוד לא הביאה), התנועות הפרולטריות בקרב המעצמות האימפריאליסטיות עודן חלשות *לגמרי*. מה יהיה אפוא,

כאשר תביא המלחמה לידי אפיסת-כוחות גמורה, או כאשר במעצמה אחת לפחות, יתחיל שלטון הבורגנות להתנודד, מחמת מהלומות המאבק הפרולטרי, כאשר נע שלטון הצאריזם בשנת 1905?

בעיתון "ברנר טגווכט" ביטאונם של אנשי צימרוולד, ובכללם גם כמה שמאליים, נתפרסם ב-9 במאי שנת 1916 מאמר חתום בראשי תיבות ק.פ. בעניין המרד האירלנדי, וכותרת המאמר: "מזמור וסופר". המרד האירלנדי הוכרז שם, לא פחות ולא יותר, כ"קשר קושרים", "פוטש", באשר "השאלה האירלנדית הייתה שאלה אגררית", והנה האיכרים נרגעו על-ידי הרפורמות, והתנועה הלאומנית כעת היא "תנועה עירונית בלבד, בורגנית-זעירה, שעם כל הרעש הגדול שהקימה, עומד מאחריה כוח לא-רב מבחינה סוציאלית".

לא ייפלא, שהערכה זו, המעוררת זוועה בדוקטרינריות ובפדנטיות שלה, מקבילה להערכתו של הנציונל-ליברל הרוסי, הקדט מר א. קולישר (בעתון "רץ' " [= הדיבור] מיום ה- 15 באפריל שנת 1916), שגם הוא קרא למרד בשם "הפוטש הדובליני".

מותר לקוות, שלפי הפתגם "אין רע בלי טוב", תצמח מכאן גם טובה לחברים רבים, שלא הבינו לאיזה בוץ הם גולשים, בשללם את "ההגדרה העצמית" ובהתייחסם בבוז אל התנועות הלאומיות של לאומים קטנים; עתה תיפקחנה עיניהם של חברים אלה בהשפעת התאמה "מקרית" זו של הערכת נציג הבורגנות האימפריאליסטית אל הערכתו של סוציאל-דמוקרט!!

על "פוטש" במובן המדעי של המלה הזאת יש מקום לדבר רק אם ניסיון המרד לא גילה כלום, חוץ מחוג קושרים או רועי-רוח מטורפים, ולא עורר כל אהדה בקרב ההמונים. התנועה הלאומית האירלנדית, שמונה כבר מאות שנים לקיומה, שעברה דרך שלבים שונים ודרך צירופי-אינטרסים מעמדיים שונים, מצאה את ביטויה, בין השאר, בקונגרס המונים אירלנדי באמריקה (ע' "פורוורטס" 1916), שהביע את דעתו בעד עצמאות אירלנד, - היא מצאה ביטויה בקרבות-רחוב של חלק מהבורגנות-הזעירה העירונית ושל *חלק מהפועלים*, אחרי תעמולת-המונים ממושכת, אחרי הפגנות, החרמת עיתונים וכד'. כל הקורא למרד כזה "פוטש", הנו או ריאקציונר רע ביותר, או דוקטרינר, שאינו מסוגל לחלוטין לתאר לעצמו מהפכה סוציאלית כתופעה חיה.

כי כל המעלה על דעתו, *שתיתכן* מהפכה סוציאלית בלי מרידות של לאומים קטנים במושבות ובאירופה, בלי התפרצויות מהפכניות של חלק מהבורגנות-הזעירה *על כל המשפטים הקדומים שלה*, בלי תנועת המונים מחוסרי-הכרה, פרולטריים ופרולטריים-למחצה, נגד הדיכוי של בעל-האחוזה, של הכנסייה, של המונרכיה, נגד הדיכוי הלאומי וכד' - מי שמעלה כזאת על דעתו, הרי זה *כפורש מן המהפכה הסוציאלית*. כאילו, שבמקום אחד יסתדר מחנה-צבא ויאמר: "אנו בעד סוציאליזם", ובמקום אחר ייערך מחנה צבא אחר ויאמר: "אנו בעד אימפריאליזם", וזאת תהיה מהפכה סוציאלית! רק מנקודת-השקפה פדנטית-מגוחכת כזאת אפשר לחרף את המרד האירלנדי ולכנותו "פוטש".

האיש המצפה למהפכה סוציאלית "טהורה", לא יגיע אליה *לעולם*. אותו איש הוא מהפכן מילולי, שאינו מבין, מהפכה אמיתית מהי.

המהפכה הרוסית של שנת 1905 הייתה בורגנית-דמוקרטית. היא התחוללה בשורת קרבות שהשתתפו בהם *כל* המעמדות, השדרות וחוגי-האוכלוסים הבלתי-מרוצים. מהם היו המונים בעלי משפטים קדומים משונים ביותר, בעלי מטרות מלחמתיות בלתי-ברורות ודמיוניות ביותר, היו כנופיות שקיבלו כספים מיפן, היו ספסרים והרפתקנים וכיו"ב. אך מבחינה *אובייקטיבית* ת שברה תנועת ההמונים את הצאריזם ופינתה דרך לדמוקרטיה, ומשום כך הדריכו אותה פועלים בעלי הכרה.

המהפכה הסוציאליסטית באירופה *אינה יכולה להיות אלא* התפרצות מלחמת המונים של כל הנדכאים והבלתי-מרוצים מכל המינים. בהכרח ישתתפו בה חלקים של הבורגנות-הזעירה ושל פועלים נחשלים - בלי השתתפות כזו *בלתי-אפשרית* מלחמת*-המונים* בלתי-אפשרית כל מהפכה - ובהכרח גם יכניסו אלה לתוך התנועה את משפטיהם הקדומים, את הזיותיהם הריאקציוניות, את חולשותיהם ושגיאותיהם. אבל באורה אובייקטיבי יהיו אלה מסתערים על *הקפיטל;* וחלוץ-המהפכה בעל-ההכרה, הפרולטריון המתקדם, - המבטא את האמת האובייקטיבית הזאת של מלחמת-ההמונים רבת-הצורות ורבת-הקולות, המנומרת והמפוררת מבחינה חיצונית, - יוכל לאחד את התנועה ולכוון אותה, לכבוש את השלטון, לתפוס את הבנקים, להפקיע את התאגידים השנואים על הכל (אם כי מסיבות שונות!) ולהגשים תקנות דיקטטוריות אחרות, המביאות, בסיכומו של דבר, לידי מיגור הבורגנות וניצחון הסוציאליזם, אשר לא בבת-אחת "ייטהר" מסיגי הבורגנות הזעירה.

הסוציאל-דמוקרטיה - קוראים אנו בהנחות הפולניות (I, 4) - "צריכה לנצל את המלחמה של הבורגנות הקולוניאלית הצעירה, המכוונת נגד האימפריאליזם האירופי, ולהשתמש בה לשם *החרפת המשבר* המהפכני באירופה" (ההדגשה של המחברים).

אך האם לא ברור הדבר שמבחינה זו ודאי שאין מקום למתוח קו מפריד בין אירופה ובין המושבות? מאבק *הלאומים* המדוכאים *באירופה*, העלול להגיע לידי מרידות וקרבות-רחוב, לידי הפרת משמעת-הברזל בצבא והפרת מצב-המצור, מאבק זה "יחריף את המשבר המהפכני באירופה", ביתר עוז ובעצמה רבה לאין שיעור משתעשה זאת התקוממות מפותחת הרבה יותר במושבה רחוקה. מהלומה היורדת על שלטון הבורגנות האימפריאליסטית האנגלית על-ידי ההתקוממות באירלנד, יש לה ערך פוליטי גדול פי מאה, מאשר מהלומה בעלת כוח שווה באסיה או באפריקה.

זה לא כבר סיפרה העיתונות השוביניסטית הצרפתית, שבבלגיה יצא לאור הגיליון ה-80 של הירחון האי-לגלי "בלגיה החופשית". וודאי העיתונות השוביניסטית של צרפת משקרת לעתים קרובות מאוד, אך הודעתה זו נראית כדבר אמת. בעוד שהסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית השוביניסטית והקאוטסקיאנית לא יצרה לה במשך שתי שנות המלחמה כל עיתונות חופשית, והיא נושאת ברוח-עבדות בעול הצנזורה הצבאית (לכבודם של היסודות השמאליים-הרדיקליים יצוין, כי רק הם הוציאו חוברות וכרוזים בלי צנזורה), - בו בזמן מוצא אתה לאום תרבותי מדוכא, אשר בתשובה למעשים איומים של דיכוי צבאי, שלא נשמע כמוהם, הוא יוצר ביטאון למחאה מהפכנית! כך היא הדיאלקטיקה של ההיסטוריה, שהלאומים הקטנים, שהם חסרי-אונים כגורם *עצמאי* במלחמה עם האימפריאליזם, ממלאים תפקיד כשאור שבעיסה, כאחד החיידקים המסייעים ליציאתו של הכוח *האמיתי* למערכה נגד האימפריאליזם, והכוח הזה הוא הפרולטריון הסוציאליסטי.

מטות-הצבא הראשיים במלחמה הנוכחית משתדלים בחריצות לנצל כל תנועה מהפכנית ולאומית במחנה יריביהם; הגרמנים מנצלים את המרד האירלנדי, הצרפתים - את התנועה הצ'כית וכד' ומנקודת-השקפתם-הם נכונים מעשיהם לגמרי. אי-אפשר לנהוג כובד-ראש, במלחמה חמורה, מלי לנצל כל חולשה קלה ביותר של היריב, בלי לארוב לכל שעת-כושר, בייחוד אחרי שאין לדעת מראש, באיזה רגע בדיוק ובאיזו עוצמה בדיוק "יתפוצץ" פה או שם מחסן זה או אחר של אבק-שריפה. אף אנו נהיה מהפכנים גרועים מאוד, אם במלחמת-השחרור הגדולה של הפרולטריון למען הסוציאליזם לא נדע לנצל *כל* תנועה עממית, המכוונת כלפי פגעים בודדים של האימפריאליזם, כדי שנגרום להחרפת המשבר ולהרחבתו. אילו באנו, מצד אחד, להכריז ולהודיע באלפי פנים, שאנו "נגד" כל דיכוי לאומי, ומצד שני, היינו מכנים בשם "פוטש" את ההתקוממות ההרואית של החלק הער והנאור ביותר שבכמה מעמדות של הלאום המדוכא הקם על מדכאיו, אילו עשינו כך, היינו מורידים את עצמנו עד לרמתם המטומטמת של הקאוטסקיאנים.

אסונם של האירלנדים הוא, שהתקוממותם הייתה לא בזמנה, - בטרם הבשילה ההתקוממות האירופית של הפרולטריון.

הקפיטליזם אינו בנוי באופן הרמוני כל-כך, שמקורות-התקוממות שונים יתמזגו מאליהם בבת אחת, ללא כישלונות ותבוסות. להפך, דווקא הזמנים השונים, הסוגים השונים, המקומות השונים של המרידות משמשים ערובה לרוחבה ולעומקה של התנועה הכללית; רק מתוך הניסיון של תנועות מהפכניות, שפרצו שלא בזמנן, מפורדות ומפוררות, ונכשלו משום כך, יקנו ההמונים לקח, ילמדו, יאספו כוחות, ימצאו את מנהיגיהם האמיתיים, את הפרולטרים הסוציאליסטיים, וכך יכינו את ההסתערות הכללית, כשם שהשביתות הבודדות, ההפגנות העירוניות והלאומיות, התפרצויות-הצבא, התמרדויות האיכרים וכו' שימשו להכנת ההתקפה הכללית בשנת 1905.

11. סוף-דבר

דרישת ההגדרה העצמית של הלאומים מילאה, - בניגוד לדבריהם הבלתי-נכונים של הסוציאל-דמוקרטים הפולניים, - תפקיד חשוב בתעמולתנו המפלגתית, לא פחות מאשר, למשל, הדרישה לחימוש העם, להפרדת הכנסייה מהמדינה, לבחירת הפקידים על-ידי העם וכל יתר הסעיפים הקרויים "אוטופיים" בפי החוגים הבעל-ביתיים. יתר-על-כן, התעוררות התנועות הלאומיות אחרי שנת 1905 גרמה להתאוששות טבעית גם בתעמולה שלנו: שורת מאמרים בשנים 1912-1913, החלטה של מפלגתנו בשנת 1913, הנותנת הגדרה מדויקת ו"אנטי-קאוטסקיאנית" (כלומר - בלתי-פשרנית ביחס ל"הודאה" מילולית גרידא) למהותו של הדבר.

כבר אז נתגלתה עובדה, שאין לעבור עליה בשתיקה: האופורטוניסטים בני לאומים שונים, האוקראיני יורקביץ', הבונדאי ליבמן, המשרת הרוסי של פוטרסוב ושות' - סמקובסקי, כל אלה גילו דעתם בעד נימוקי רוזה לוכסמבורג *נגד* ההגדרה העצמית! מה שבא אצל הסוציאל-דמוקרטיה הפולנית רק כהכללה תיאורטית בלתי-נכונה של תנאי-התנועה *המיוחדים* בפולין, נמצא מיד, למעשה, בנסיבות רחבות יותר, בתנאים לא של מדינה קטנה אלא של מדינה גדולה, בקנה-מידה בין-לאומי ולא פולני צר, - נמצא *מבחינה אובייקטיבית* כסיוע אופורטוניסטי לאימפריאליזם הרוסי. ההיסטוריה של *זרמי* המחשבה הפוליטית (בהבדל מהשקפות אישים) אישרה את צדקת התוכנית שלנו.

גם עתה אנו מוצאים כי סוציאל-אימפריאליסטים גלויי-לב, כגון לנץ', מתנגדים בלי עקיפין גם להגדרה העצמית וגם לשלילת הסיפוחים. ואילו הקאוטסקיאנים מודים מתוך צביעות בהגדרה העצמית - אצלנו ברוסיה הולכים בדרך זו טרוצקי ומרטוב. להלכה מודים *שניהם* בזכות ההגדרה העצמית, כמו קאוטסקי. אך למעשה? אצל טרוצקי - במאמריו "הלאום והמשק" בעיתון "נשה סלובו" - אנו רואים את האקלקטיציזם הרגיל שלו: מצד אחד ממזג המשק את הלאומים יחד, מצד שני מפריד הדיכוי הלאומי בין הלאומים. והמסקנה? המסקנה היא, שהצביעות השלטת אינה נחשפת, התעמולה נעדרת חיים ואינה נוגעת בדבר העיקרי, השורשי, המהותי, הקרוב למעשה: זה היחס אל לאום העשוק בידי האומה "שלי". מרטוב ושאר המזכירים שבחוץ-לארץ העדיפו פשוט לשכוח - שכחנות נוחה! - את מלחמת חברם לדעה ולמפלגה, סמקובסקי, נגד ההגדרה העצמית. בעיתונות הלגלית של סיעת גבוזדייב ("נש גולוס" [= הקול שלנו]) כתב מרטוב *בעד* הגדרה עצמית, בהוכיחו את האמת, שאין חולקין עליה *שעדיין* אין ההגדרה העצמית מחייבת להשתתפות במלחמה האימפריאליסטית וכו', ובעקפו את העיקר - הוא עוקף אותו גם בעיתונות החופשית, האי-לגלית - היינו, שרוסיה הגיעה גם בימי שלום לשיא של דיכוי לאומים על יסוד אימפריאליזם גס הרבה יותר, אימפריאליזם ברוח ימי-הביניים, נחשל מבחינה כלכלית, בירוקרטי-צבאי. אכן, סוציאל-דמוקרט רוסי, "המודה" בהגדרה עצמית של הלאומים, בערך כפי שמודים בה ה"ה פלכנוב, פוטרסוב ושות', כלומר - בלי להילחם לחופש היפרדותם של הלאומים המדוכאים בידי הצאריזם, סוציאל-דמוקרט כזה הנו *למעשה* אימפריאליסט ומשרתו של הצאריזם.

תהיינה הכוונות "הטובות" הסובייקטיביות של טרוצקי ומרטוב אשר תהיינה, מכל מקום, מבחינה אובייקטיבית תומכים הם, על-ידי התחמקותם, בסוציאל-אימפריאליזם הרוסי. התקופה האימפריאליסטית הפכה את כל המעצמות "הגדולות" למשעבדות לאומים רבים, והתפתחות האימפריאליזם תביא בהכרח לחלוקה מובהקת יותר של הזרמים בשאלה זו גם בתוך הסוציאל-דמוקרטיה הבין-לאומית.

אוקטובר שנת 1916